

บทที่ ๔

ความสำคัญของวรรณกรรมเรื่อง มาลัยสูตร ต่อดิถีชาวพุทธ

วรรณกรรมเรื่องพระมาลัยได้แพร่กระจายมาสู่ประเทศไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย ซึ่งเดิมเป็นฉบับภาษาบาลีชื่อ มาเลยยเทวตเถรวตฺต ต่อมาได้แปลงเป็นเรื่องพระมาลัยอีกหลายฉบับหลายสำนวน คือ พระมาลัยคำหลวง พระมาลัยกลอนสวด (ภาพย์พระมาลัย) พระมาลัยต้นมาลัยปลาย (ฉบับภาคเหนือ) พระมาลัยหมื่นมาลัยแสน (ฉบับภาคอีสาน) และมาลัยสูตร ฉบับสำนวนเทศน์ปฐชาวิธชา วรรณกรรมเรื่องพระมาลัยแต่ละสำนวนนี้ล้วนมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางศาสนาเหมือนกัน คือ ใช้สวดอ่านและเทศน์เพื่อสั่งสอนพุทธศาสนิกชนในที่ประชุมชน แต่แตกต่างกันที่โอกาสในการนำวรรณกรรมเรื่องนี้มาใช้ กล่าวคือ

พระมาลัยคำหลวง ใช้สวดอ่านในงานแต่งงานเพื่อสั่งสอนจริยธรรมให้แก่คู่บ่าวสาว^๑

พระมาลัยกลอนสวด (ภาพย์พระมาลัย) ใช้สวดอ่านในงานศพเพื่อสั่งสอนผู้ที่มาร่วมงานให้เกรงกลัวต่อบาป โดยกล่าวถึงชีวิตลำเค็ญของสัตว์นรก เพื่อให้ระลึกได้ว่าสังขารเป็นสิ่งไม่เที่ยง โดยมีศพที่ตั้งวางอยู่เบื้องหน้าเป็นอุทาหรณ์

พระมาลัยต้นมาลัยปลาย ใช้เทศน์ในงานเทศน์มหาชาติของภาคเหนือ เพื่อบอกมูลเหตุและอันสงส์ของการเทศน์มหาชาติ โดยเน้นว่าถ้าได้ฟังมหาชาติจบภายใน ๑ วันจะได้ไปเกิดในศาสนาพระศรีอารีย

พระมาลัยหมื่นมาลัยแสน ใช้เทศน์ในงานเทศน์มหาชาติของภาคอีสาน เพื่อบอกมูลเหตุและอันสงส์ของการเทศน์มหาชาติ โดยเน้นว่าถ้าได้ฟังมหาชาติจบภายใน ๑ วันจะได้ไปเกิดในศาสนาพระศรีอารีย

มาลัยสูตร ใช้เทศน์ในเทศกาลงานบุญทั่ว ๆ ไป และวันสำคัญทางศาสนา เพื่อสั่งสอนคุณธรรมให้กับพุทธศาสนิกชน

^๑ ในการศึกษาวรรณกรรมอีสานเรื่องมาลัยหมื่นมาลัยแสน สันที อาบัวรัตน์ (๒๕๒๘, หน้า ๔๖) ได้

สันนิษฐานว่า เมื่อเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์นิพนธ์พระมาลัยคำหลวง น่าจะได้มีการนำพระมาลัยคำหลวงไปสวดกล่อมหอบ้าง เพราะผู้ฟังย่อมเข้าใจได้ดียิ่งขึ้น แต่ "พระมาลัยกลอนสวด" นั้น ไม่น่านำมาสวดในงานแต่งงาน เพราะโดยเนื้อหาก่อให้เกิดความรู้สึกสลดใจ ขวนให้เศร้าโศกมากกว่าชื่นบาน

จากที่กล่าวมา วรรณกรรมเรื่องพระมาลัยทุกสำนวนมีอิทธิพลต่อพุทธศาสนิกชนทางด้านความเชื่อ ความศรัทธาเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากการที่พุทธศาสนิกชนทุกภูมิภาคนิยมฟังวรรณกรรมเรื่องพระมาลัยสำนวนต่าง ๆ อย่างมีพิธีรีตองมาตั้งแต่อดีต ซึ่งในปัจจุบันโอกาสของการนำวรรณกรรมเรื่องพระมาลัยมาใช้ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม กล่าวคือ บางสำนวนยังคงนำมาใช้ในพิธีกรรมอย่างสม่ำเสมอ ได้แก่ เรื่องมาลัยตันมาลัยปลาย และมาลัยหมื่นมาลัยแสน บางสำนวนมีการนำมาใช้อยู่บ้างแต่ไม่สม่ำเสมอ ได้แก่ เรื่องพระมาลัยกลอนสวด (ภาพย์พระมาลัย)^๑ และมาลัยสูตร แต่บางสำนวนพบว่าไม่มีการใช้ในปัจจุบันแล้ว ได้แก่ พระมาลัยคำหลวง

การเทศน์วรรณกรรมเรื่อง มาลัยสูตร

ในปัจจุบันความนิยมที่จะนำวรรณกรรมเรื่องมาลัยสูตร มาเทศน์ในที่ชุมชนได้ลดน้อยลงไปจากอดีตมากจนเกือบจะสูญหายไปเหมือนกับเรื่องพระมาลัยคำหลวง แต่อย่างไรก็ตามยังได้มีพระภิกษุสงฆ์ผู้ริ่ชาวดังบางกลุ่ม (คณะพระภิกษุสงฆ์ วัดดาวดึงษาราม^๒) ที่เล็งเห็นคุณค่าของการเทศน์พระมาลัยแบบปฐจาวิศีลนาและได้อนุรักษ์การเทศน์ลักษณะนี้ไว้ โดยนำมาปรับใช้ให้มีเอกลักษณ์และความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น ซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวถึงรายละเอียดในการเทศน์วรรณกรรมเรื่องมาลัยสูตร ในด้านประวัติความเป็นมาของการเทศน์มาลัยสูตรแบบแทรกการสวดลำนนำ, วิธีการประยุกต์ใช้วรรณกรรมเรื่อง มาลัยสูตร, ลำดับการเทศน์และการสวดลำนนำ, โอกาสในการเทศน์และการสวดลำนนำ ดังนี้

๑. ประวัติความเป็นมาของการเทศน์มาลัยสูตรแบบแทรกการสวดลำนนำ ในสมัยอดีตวรรณกรรมเรื่อง มาลัยสูตร ใช้เทศน์ปฐจาวิศีลนากันอยู่ทั่วไปตามโอกาสวันสำคัญต่าง ๆ ทางศาสนา ส่วนพระมาลัยฉบับกลอนสวดได้นำมาใช้สวดคฤหัสถ์เป็นทำนองสนุกรสนานในงานศพ ครั้นต่อมาอุบาสกอุบาสิกา ก็เริ่มไม่ค่อยนิยมฟังเทศน์มาลัยสูตรกัน ทั้งนี้เนื่องมาจากสภาพสังคมและเศรษฐกิจบีบคั้นให้มีวิถีชีวิตเปลี่ยนไปจากเดิม ทำให้ต้องห่างไกลจากวัด (พระเทพชลธารมุนี, สัมภาษณ์, ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๕๕) ประกอบกับการสวดพระมาลัยในงานศพก็ลด

^๑ ปัจจุบันในงานศพของชาวภาคกลางและภาคใต้ นิยมมีมนต์พระภิกษุมาสวดพระอภิธรรมมากกว่าสวด

พระมาลัย ส่วนการสวดพระมาลัยนั้น เจ้าภาพจะเชิญคณะผู้สวดมาลัยซึ่งเป็นอุบาสกอุบาสิกา มาสวดทำนองหลังจากพระสงฆ์สวดอภิธรรมจบแล้วเรียกว่า สวดคฤหัสถ์

^๒ วัดดาวดึงษาราม เขตบางยี่ขัน กรุงเทพมหานคร

ความนิยมลงไป จึงทำให้มีผู้เล็งเห็นคุณค่าและความสำคัญของการเทศน์และการสวดพระมาลัย โดยพยายามที่จะอนุรักษ์ไว้ บุคคลท่านนั้นก็คือ พระเทพปริยัติวิธาน เจ้าอาวาสวัดดาวดึงษาราม

พระเทพปริยัติวิธาน เป็นผู้ชำนาญทางด้านการเทศน์จนได้รับการยกย่องว่าเป็น นักเทศน์ชั้นครูที่มีฝีปากเป็นเลิศท่านหนึ่ง (โดยเฉพาะการเทศน์เรื่องมาลัยสูตร) เมื่อประมาณ ๕๐ กว่าปีก่อน ขณะที่ท่านบวชอยู่ที่วัดดาวดึงษาราม มีพระภิกษุในวัดรูปหนึ่งชื่อ พระมหาจำเนียร ชินวโล ได้นำการสวดพระมาลัยเป็นลำนํ้าจากวัดเจ้าเจ็ด อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มาเผยแพร่ที่วัดแห่งนี้ ดังที่พระมหาสงการ คณิสสุโร, พระมหาบุญเกิด ปญญาปฐุฒิ, พระมหาอภิรักษ์ นิพทุสนโต^๑ นายชุบ ธีราชัย^๒ และนายชุมพร นวลรัตน์^๓ (สัมภาษณ์, ๑๗ มีนาคม ๒๕๔๖) ร่วมกันให้สัมภาษณ์ว่า

เดิมทีเมื่อประมาณก่อนปี ๒๕๐๐ มีพระภิกษุรูปหนึ่งชื่อ พระมหาจำเนียร ชินวโล เป็นคนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แต่มาบวชและจำพรรษาอยู่ที่วัดดาวดึงษาราม (กรุงเทพฯ) เมื่อกลับไปเยี่ยมบ้านเกิดเห็นว่าที่วัดเจ้าเจ็ด อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีการสวดพระมาลัยเป็นลำนํ้า จึงเกิดความสนใจและไปศึกษาจนสามารถสวดได้ ต่อมาก็นำเนื้อหาและทำนองการสวดพระมาลัยนี้กลับมาเผยแพร่ความรู้ให้กับพระภิกษุสงฆ์ในวัดดาวดึงษาราม ทำให้ที่วัดนี้มีการสืบทอดการสวดพระมาลัยจนกระทั่งปัจจุบัน ซึ่งในระยะแรก ๆ ได้ฝึกการสวดพระมาลัยเป็นลำนํ้าให้กับสามเณร แต่เนื่องจากสามเณรไม่ค่อยสนใจเท่าที่ควรจึงเปลี่ยนมาฝึกเมื่ออุปสมบทเป็นพระภิกษุแล้ว

ด้วยเหตุที่มีผู้นำทำนองสวดพระมาลัยจากวัดเจ้าเจ็ดมาสืบทอดต่อยังวัดดาวดึงษาราม ดังกล่าว เป็นผลทำให้พระเทพปริยัติวิธานเกิดแนวความคิดในการนำทำนองสวดพระมาลัยมาสวดสลับกับการเทศน์พระมาลัย ดังนั้นทุกครั้งที่ท่านขึ้นเทศน์มาลัยสูตรไม่ว่าจะเป็นแบบ ๑, ๒ หรือ ๓ ธรรมาสน์ ท่านจะให้คณะพระภิกษุผู้สวดพระมาลัยสวดพระมาลัยเป็นทำนองลำนํ้าเพื่อใช้ดำเนินเรื่องต่อจากการเทศน์ทุกครั้ง

^๑ คณะพระผู้สวดพระมาลัยของวัดดาวดึงษารามในปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๔๖)

^๒ อดีตพระผู้สวดพระมาลัยในรุ่นแรก ๆ

^๓ อดีตพระผู้สวดพระมาลัยช่วงปี พ.ศ. ๒๕๑๗ – ๒๕๒๒

๒. การประยุกต์ใช้วรรณกรรมเรื่อง มาลัยสูตร คือ การเทศน์มาลัยสูตรสลับการ สวดลำนํ้า จากการศึกษาทางด้านโอกาสในการนำวรรณกรรมเรื่องพระมาลัยสำนวนต่าง ๆ มาใช้ ในสังคมได้ข้อสังเกตว่า ในอดีตนิยมใช้วรรณกรรมเรื่องพระมาลัยสำนวนใดสำนวนหนึ่งกับพิธี กรรมใดพิธีกรรมหนึ่งเท่านั้น ซึ่งต่างไปจากปัจจุบันที่นำเรื่องพระมาลัยทั้งที่เป็นฉบับสำนวนเทศน์ ปุจฉาวิสัชนาและฉบับกลอนสวดมาปรับใช้ร่วมกัน โดยการประสมประสานลักษณะเด่นของการ เทศน์และการสวดเข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน จนเป็นการเทศน์มาลัยสูตรแบบแทรกการสวดลำนํ้า ซึ่งเนื้อหาที่นำมาใช้ในการเทศน์และการสวดพระมาลัยจะกล่าวในรายละเอียดต่อไป

๒.๑ เนื้อหาในบทเทศน์ พระเทพปริยัติวิธาน (สัมภาษณ์, ๑๑ มกราคม ๒๕๔๖)

เจ้าอาวาสวัดดาวดึงษาราม อายุ ๘๙ ปี เล่าถึงเนื้อหาที่นำมาใช้เทศน์พระมาลัยว่า ท่านนำ เนื้อหาเรื่องพระมาลัยมาจากต้นฉบับมาลัยสูตร และจดจำสาระสำคัญของเรื่อง จากนั้นก็ใช้ ปฏิภาณไหวพริบส่วนตัวในการเทศน์ จนพัฒนาเป็นนักเทศน์ที่มีชื่อเสียงด้านการเทศน์พระมาลัย และในปัจจุบันสามารถเทศน์ปากเปล่าโดยมิต้องใช้คัมภีร์เทศน์

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยการเข้าร่วมฟังเทศน์มาลัยสูตรแบบแทรก การสวดลำนํ้า ในงานทำบุญคล้ายวันเกิดให้กับหลวงพ่อบุญมี เมธางกูร ที่อภิธรรมมูลนิธิจัดขึ้น เมื่อวันที่ ๑๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ และจากเทปบันทึกเสียงที่ทางวัดดาวดึงษารามได้บันทึก เสียงการเทศน์ไว้ในงานวันสารทไทย ซึ่งจัดขึ้นที่วัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ พบว่า เนื้อหาที่พระภิกษุนำมาเทศน์มีการกล่าวถึงเหตุการณ์ในภาคกรวดตอน พระยายมอธิบายให้พระมาลัยฟังเกี่ยวกับกระบวนการที่ใช้พิจารณาตัดสินโทษของสัตว์นรกด้วย การถามถึงเทวทูตทั้ง ๕ และในภาคสวรรค์ก็มีการกล่าวถึงบุญที่พระอินทร์สร้างไว้ นามของ พระอินทร์ทั้ง ๗ นาม และเรื่องราวของนางสุชาดา ซึ่งเนื้อความตอนนี้พบเฉพาะวรรณกรรมเรื่อง มาลัยสูตร เท่านั้น อย่างไรก็ตามในตอนบรรยายความถึงพระมาลัยว่าเหมือนกับพระโมคคัลลาน์ ตอนพรรณนาถึงผลกรรมของผู้ชายที่มีเมียน้อย ตอนพรรณนาถึงผลกรรมของเปรต และตอน พรรณนาถึงผลกรรมของผู้กินเหล้า พระเทพปริยัติวิธานได้แทรกกลวิธีการกล่าวบรรยายเป็น ทำนองกลอน ซึ่งเมื่อผู้วิจัยตรวจสอบเนื้อความเทียบกับพระมาลัยกลอนสวด พบว่า เนื้อความที่ พระเทพปริยัติวิธานนำมากล่าวถึงนั้นเหมือนกับในพระมาลัยกลอนสวด ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ ๑ พระเทพปริยัติวิธานพรรณนาถึงผลกรรมของผู้ชายที่มีเมียน้อยเป็น ทำนองกลอนว่า

* เนื้อหาตอนภาคสวรรค์ที่มีการกล่าวถึงผลบุญของพระอินทร์ นามพระอินทร์ทั้ง ๗ นาม และเรื่องของนาง สุชาดา พบเฉพาะการเทศน์ในงานวันสารทไทยเท่านั้น

ผู้ใดใครทั้งหลาย	เป็นผู้ชายอันโสภา
มักมากด้วยตณหา	ใจโลภล้นพ้นประมาณ
เมียทานหน้าแซมซ้อย	หน้าแง่น้อยอันนงคราญ
ใจร้ายไปเบียนผลาญ	ล่อลวงเอาด้วยเล่ห์กล
ผู้้นครั้นไปล่ปลิด	สิ้นชีวิตจากเมืองคน
ไปขึ้นจิวบัดเดี้ยวดล	ในไม้จิ้งกว่าพันปี
หนามจิวคมยิ่งกรด	โดยโสฬสสิบหกองค์ลี
มักเมียทานมันว่าดี	หนามจิวยกทั่วทั้งตน

ตัวอย่างที่ ๒ ตอนพระเทพปริยัติวิธานเทศน์เล่าเรื่องผลกรรมของเปรต

ยังมีเปรตหมู่หนึ่ง ลำบากหนักหนา เป็นเหี้ยมแรงกา ผูกสัตว์อยู่รวม
 สุนัขใหญ่่น้อย คอยกันกินกัณฐ์ แร้งกานกตะกรุม ลุมกันจิกเอา เนื้อนั้นหมดสิ้น
 ยังแต่โครงเปล่า จิกกัดเฉียวเอา ร้องครางเสียงแข็ง แร้งกานกตะกรุม ลุมจิกด้วยแรง
 จิกทั้งกัดแหว่ง ยื้อแย่งไปมา มันเฉียวเปรตนั้น ไปสู่เวหา จิกทิ้งไปมา บนกลางเวหน
 ผูกเปรตหมู่นี้ เมื่ออยู่เป็นคน ฆ่าสัตว์เลี้ยวตน มิได้อดสู ฆ่าเนื้อวัวควาย มิได้คิดดู
 แทะสัตว์ให้อยู่ ล้มตั้นล้มตาย บาปตนฆ่าสัตว์ เจ็บปวดฉนโค แร้งกาเฉียวไป
 ทนเวทนา

ตัวอย่างที่ยกทั้งหมดข้างต้น แสดงให้เห็นว่าพระเทพปริยัติวิธานได้นำเนื้อหาบางตอน
 จากเรื่องพระมาลัยกลอนสวดมาเทศน์ และที่ท่านแทรกกลวิธีการกล่าวบรรยายเป็นทำนองกลอน
 เช่นนี้ ส่งผลให้ผู้ฟังเกิดความชื่นชมในความสามารถทางการเทศน์ของท่านมากยิ่งขึ้น

จากที่กล่าวมาในเรื่องเนื้อหาของบทเทศน์สรุปได้ว่า เนื้อหาที่ใช้เทศน์ได้มาจากการ
 ประสมประสานกันระหว่างเนื้อหาในมาลัยสูตร ที่เป็นฉบับเทศน์ปุจฉาวิสัชนากับพระมาลัยกลอน
 สวด โดยเฉพาะการเทศน์ในงานวันสารทไทย พระสงฆ์ผู้เทศน์จะใช้เนื้อหาและกลวิธีในการเทศน์
 ใกล้เคียงกับเรื่องมาลัยสูตรมากกว่าการเทศน์ในงานทำบุญวันคล้ายวันเกิดให้กับหลวงพ่อนุญมี
 (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในหัวข้อการลำดับการเทศน์และการสวดพระมาลัย) ทั้งนี้เป็นเพราะยึด
 ลักษณะการดำเนินเรื่องหรือเหตุการณ์ในเรื่องมาจากมาลัยสูตร ฉบับเทศน์ปุจฉาวิสัชนาเป็นหลัก

๒.๒ เนื้อหาและทำนองในบทสวดลำนํ้า บทสวดที่คณะพระภิกษุผู้สวดพระมาลัย
 ใช้เป็นคู่มือในการสวดพระมาลัยนั้น เป็นหนังสือที่ทำรูปเล่มเลียนแบบสมุดไทย เขียนด้วย
 อักษรวิธีภาษาไทยปัจจุบัน สภาพต้นฉบับค่อนข้างชำรุด มีรอยขีดเขียนเพื่อแก้ไขข้อความและ
 บันทึกลักษณะเสียงเจี้ยนในบทต่าง ๆ หน้าปกในเขียนบันทึกวันที่คือ ๑ มกราคม ๒๕๐๘

จากการสัมภาษณ์คณะพระสงฆ์ผู้สวดพระมาลัยของวัดดาวดึงษารามทำให้ทราบว่า ความที่นำมาใช้สวดนั้นคัดลอกมาจากหนังสือเรื่องกาพย์พระมาลัยที่นายเทพ สุนทรสารทูลเป็นผู้เรียบเรียง โดยตัดข้อความมาเป็นตอน ๆ บางตอนเมื่อตัดความมาแล้วก็นำมาปรับเปลี่ยนคำบางคำเพื่อให้เอื้อต่อการใส่ทำนอง ในที่นี้จะยกตัวอย่างของบทสวดตอนสัตว์นรกขอให้พระมาลัยนำความทุกข์ยากของตนไปบอกกับญาติบนเมืองมนุษย์ให้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้

ตัวอย่างที่ ๑ ข้อความจากหนังสือกาพย์พระมาลัย

เมื่อนั้นบรรดาสุรกาย	เปรตนรกทั้งหลาย	
ยกมือขึ้นไหว้พระมาลัย ฯ		(บทที่ ๑)
ดูข้าล้าบากเหลือใจ	ขอพระมาลัย	
เอาจิตนี้ไปบอกญาติกา ฯ		(บทที่ ๒)
ขอพระบอกจงหนักหนา	พระได้กรุณา	
บอกญาติกาเร่งทำบุญ ฯ		(บทที่ ๓)
ให้เขาจำเวรบุญพหุคุณ	อุทิศส่วนบุญ	
แผ่ผลมาอย่าได้นาน ฯ		(บทที่ ๔)
ให้ญาติตักบาตรเป็นทาน	ให้เร่งบันดาล	
จำศีลสร้างพระภาวนา ฯ		(บทที่ ๕)
	...	(ละความบทที่ ๖ - ๑๑)
ให้ถวายรูปเทียนชวลา	อุทิศบุญมา	
ดูข้าจึงพ้นเพราะบุญ ฯ		(บทที่ ๑๒)
(เทพ สุนทรสารทูล, ๒๕๓๖, หน้า ๒๔-๒๕)		

ตัวอย่างที่ ๒ ข้อความจากบทสวดพระมาลัยของวัดดาวดึงษาราม

เมื่อนั้นบรรดาเปรตสุรกาย	สัตว์นรกทั้งหลาย	
ต่างก็ยกมือขึ้นไหว้พระมาลัย		(บทที่ ๑)
สาธุข้าล้าบากเหลือใจ	ข้าพระมาลัย	
จงเอาจิตนี้ไปบอกแก่ญาติกา		(บทที่ ๒)
ข้าพระจงบอกเป็นยากหนักหนา	พระได้กรุณาบอก	
ให้ญาติกาให้เร่งทำบุญ		(บทที่ ๓)
ให้ญาติใส่บาตรเป็นทาน	ให้เร่งบันดาล	
จำศีลสร้างพระและภาวนา		(บทที่ ๔)

ให้ถวายรูปเทียนชวาลา
ว่าดูข้าจะได้พ้นทุกข์เพราะทำบุญ

อุทิศบุญมา

(บทที่ ๕)

จากตัวอย่างข้างต้นเห็นได้ว่า เนื้อความและโครงสร้างส่วนใหญ่ของประโยคในบทสวด ยังคงเดิม แต่จะมีการปรับเปลี่ยนคำ เพิ่มคำ และตัดความ ดังนี้

การปรับเปลี่ยน ได้แก่ คำว่า เปรต เปลี่ยนเป็น สัตว์, ดูข้า เปลี่ยนเป็น สาธุ, ขอ เปลี่ยนเป็น ข้า, และ ตักบาตร เปลี่ยนเป็น ใส่บาตร

การเพิ่มคำ ได้แก่ บทที่ ๑ วรรคที่ ๓ เพิ่มคำว่า ต่างก็, บทที่ ๒ วรรคที่ ๓ เพิ่มคำว่า จง แก่, บทที่ ๓ วรรคที่ ๑ เพิ่มคำว่า เป็นยาก, วรรคที่ ๒ เพิ่มคำว่า บอก, วรรคที่ ๓ เพิ่มคำว่า ให้, บทที่ ๔ วรรคที่ ๓ เพิ่มคำว่า และ, บทที่ ๕ วรรคที่ ๓ เพิ่มคำว่า ว่า จะได้ ทุกข์ ทำ

การตัดความ ในบทสวดจะตัดความในบทที่ ๔ และบทที่ ๖-๑๑ ของพระมาลัย กลอนสวดไป ทั้งนี้เพื่อเป็นการสรุปเอาเฉพาะเนื้อหาสาระที่สำคัญ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการ สวดทำนองคือ ไม่ใช่เวลามากเกินไปสำหรับการสวดในแต่ละบท

เมื่อพิจารณาต้นฉบับที่คณะพระผู้สวดพระมาลัยใช้เป็นบทในการสวดพบว่า ปราภฏฐีชื่อ ทำนองเพลงทั้งหมด ๑๙ ทำนอง ซึ่งได้แก่ ทำนองในกาล หญิงชาย เดินดง หลอยแหลและ สีนวล สีนวลชมดง กบเดิน ตลิงท่อมตึง ข้าเจ้าเห่ ลูกล่อ ถ้ามณี ร้อยโอย เดินราบ ทวยอยแซก ทวยอยมอญ ตลุทวยอย แซกแก่ ดาวตึงส์ เปรตลั่ง (เห่) แต่จากการที่ผู้วิจัยนำเทปบันทึกเสียง การเทศน์และการสวดพระมาลัยในงานสวดไทยที่ทางวัดดาวตึงซารามจัดขึ้นมาศึกษา ในงานนี้ คณะพระภิกษุผู้สวดพระมาลัยได้เลือกเนื้อหาตอนที่เป็นทำนองสีนวลชมดง กบเดิน เปรตลั่ง และ ทำนองดาวตึงส์ ๓ ทำนองมาสวด เมื่อผู้วิจัยนำทำนองเหล่านี้ไปปรึกษากับผู้ช่วยศาสตราจารย์ ยมโดย เพ็งพงศา^๑ (สัมภาษณ์, ๒๑ มกราคม ๒๕๔๖) ท่านได้ให้ข้อมูลว่า ทำนองต่าง ๆ เหล่านี้คือ ทำนองเพลงมอญทำอิฐ ลาวต้อยตึง เห่เปรต สาลิกาแก้ว กระทงน้อย และกำปอ ตามลำดับ

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่า การตั้งชื่อทำนองเพลงกำกับเนื้อหาในแต่ละบทไม่ได้ตั้ง เพื่อสื่อให้เห็นถึงทำนองเพลงไทยที่เป็นชื่อสากลอย่างแท้จริง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเหตุที่ว่าทำนอง สวดพระมาลัยของวัดดาวตึงซารามมีการแลกเปลี่ยนทำนองระหว่างวัดและปรับเปลี่ยนทำนองเอง

^๑ อาจารย์ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการขับร้องเพลงไทยเดิม

อยู่เสมอ จึงทำให้ทำนองที่ใช้สวดจริงต่างไปจากชื่อทำนองที่เขียนกำกับบทสวด ดังที่พระมหา
สงการ คณิสสุโร, พระมหาบุญเกิด ปญญาปวุฑฺฒิ, พระมหาอภิรักษ์ นิพพุตสนฺโต^{*}, นายชูป
ธิราชัย^๒ และนายชุมพร นวลรัตน์ (สัมภาษณ์, ๑๗ มีนาคม ๒๕๔๖) ร่วมกันให้สัมภาษณ์ว่า

..จากอดีตถึงปัจจุบันการสืบทอดทำนองการสวดพระมาลัยนี้ได้มีการปรับเปลี่ยนและพัฒนาอยู่เสมอ เป็นผลให้ทำนองในปัจจุบันเพี้ยนไปจากทำนองที่ใช้สวดในอดีต นอกจากนี้ยังมีการแลกเปลี่ยนทำนองระหว่างวัดอีกด้วย..

ฉะนั้นผู้วิจัยจึงสันนิษฐานว่า การตั้งชื่อทำนองมีจุดประสงค์ ๓ อย่างคือ

๑. เพื่อกำกับบทแต่ละบท โดยจะใช้เป็นสัญลักษณ์บอกทำนองให้เข้าใจกันเฉพาะคณะพระสงฆ์ผู้สวดพระมาลัยของวัดดาวดึงษาราม

๒. เพื่อแสดงให้เห็นว่าทำนองต่าง ๆ เป็นทำนองพื้นบ้านที่นิยมขับลำนำกันในจังหวัดอยุธยา แต่ทำนองที่ผู้ช่วยศาสตราจารย์ยมโดย เพ็งพงศา กล่าวถึงนั้นเป็นทำนองของกรมศิลปากร

๓. เพื่อแสดงให้เห็นว่าทำนองต่าง ๆ เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของวัดดาวดึงษารามเท่านั้น และบางทำนองทางวัดได้เป็นผู้ริเริ่มทำนองใหม่ขึ้นเองให้ไม่ซ้ำกับวัดอื่น ๆ จึงเป็นเหตุให้ทำนองสวดหลาย ๆ ทำนองมีชื่อเรียกที่เหมือนกันว่า “ทำนองดาวดึงส์”

๓. ลำดับการเทศน์และการสวดลำนำ การศึกษาเรื่องลำดับการเทศน์และการสวดลำนำเรื่องพระมาลัยนี้ ผู้วิจัยจะใช้ข้อมูลจากการเทศน์มาลัยสูตรในงานทำบุญวันคล้ายวันเกิดของหลวงพ่อบุญมี เมธางกูร ที่ทางอุทธรธรรมมูลนิธิจัดขึ้นในวันที่ ๑๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ (การเทศน์แบบ ๑ ธรรมาสน์) และการเทศน์มาลัยสูตรในงานวันสารทไทยที่จัดขึ้น ณ วัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ (การเทศน์แบบ ๒ ธรรมาสน์) มาเป็นตัวอย่างในการศึกษา ทั้งนี้เพื่อแสดงให้เห็นถึงลักษณะของการประสมประสานการเทศน์และการสวดพระมาลัยทั้งแบบที่เป็นการเทศน์ ๑ ธรรมาสน์ และ ๒ ธรรมาสน์ ดังกล่าวต่อไป

๓.๑ ลำดับการเทศน์และการสวดลำนำแบบ ๑ ธรรมาสน์ การเทศน์แบบแทรกการสวดลำนำที่จัดขึ้นในงานวันทำบุญคล้ายวันเกิดของหลวงพ่อบุญมี เมธางกูรนี้มีพระเทพปริยัติวิธาน (เจ้าอาวาสวัดดาวดึงษาราม) เป็นผู้เทศน์เล่าเรื่องราว ส่วนพระมหาสงการ คณิสสุโร, พระมหาบุญเกิด ปญญาปวุฑฺฒิ, พระมหาอภิรักษ์ นิพพุตสนฺโต และพระมหาอาคม

* คณะพระผู้สวดพระมาลัยของวัดดาวดึงษารามในปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๔๖)

^๒ อดีตพระผู้สวดพระมาลัยในรุ่นแรก ๆ

สมิตจิตโต (คณะพระสงฆ์ผู้สวดพระมาลัยแห่งวัดดาวดึงษาราม) เป็นผู้สวดทำนอง ลำดับการเทศน์และการสวดลำน้าแบบ ๑ ธรรมาสันมีขั้นตอนดังนี้

๑. พระเทพปริยัติวิธาน เกริ่นนำเรื่องด้วยการอธิบายว่าเรื่องพระมาลัยมีอยู่ ๔ ภาค คือ ภาคนรก ภาคมนุษย์ ภาคสวรรค์ และภาคศาสนาพระศรีอารีย์ และเทศน์เล่าว่าพระมาลัยเสด็จลงนรกเพื่อโปรดสัตว์

พระมหาทั้ง ๔ รูป สวดลำน้าพระมาลัยในภาคนรก ตอนที่พรรณนาถึงผลกรรมของผู้ที่ตีปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ และพระสงฆ์ ว่าจะต้องถูกกบฏจักรพัดหัวได้รับความทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัส โดยสวดเป็นทำนองเพลงมอญทำอิฐและลาวด้อยจริง

๒. พระเทพปริยัติวิธาน เทศน์เล่าเหตุการณ์ที่ทำให้ตกนรก อธิบายว่านรกมี ๔๕๖ ชุม ซึ่งประกอบไปด้วยนรกใหญ่ ๘ ชุม โดยมีนรกอเวจีเป็นชุมที่อยู่ได้สุด จากนั้นก็เทศน์เล่าถึงโทษของการฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ และการประทุษร้ายในกามเป็นทำนองกลอน จบแล้วท่านก็เทศน์ต่อไปว่าพระมาลัยมีฤทธิ์กำหนदनรก และเข้าไปหาพระยายมราชเพื่อสนทนากันเรื่องการพิจารณาความกับสัตว์นรกด้วยการถามถึงนามเทวทูต ๕ ประการ

พระมหาทั้ง ๔ รูป สวดลำน้าพระมาลัยตอนสัตว์นรกส่งความกับพระมาลัยเป็นทำนองเห่ปรอด

๓. พระเทพปริยัติวิธาน เทศน์เล่าเหตุการณ์ตอนพระมาลัยนำข่าวไปบอกญาติของสัตว์นรกบนโลกมนุษย์ และให้ญาติเหล่านั้นทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้

พระมหาทั้ง ๔ รูป สวดลำน้าพระมาลัยตอนกระต่ายถวายถวายเป็นดอกบัว และตอนกระต่ายอธิษฐานขอพร

๔. พระเทพปริยัติวิธาน เทศน์เหตุการณ์ที่ปรากฏเนื้อหาในบทสวดว่า พระมาลัยรับดอกบัว ๘ ดอกและให้พรกระต่าย จากนั้นเทศน์เล่าเหตุการณ์ตอนพระมาลัยดำริว่าจะนำดอกบัวเหล่านี้ขึ้นไปบูชาพระเจดีย์จุฬามณี จึงเหาะลอยขึ้นไปบนสวรรค์พบกับพระอินทร์

พระมหาทั้ง ๔ รูป สวดลำน้าพระมาลัยตอนพระอินทร์พาบริวารลงมานมัสการพระเจดีย์จุฬามณีเป็นทำนองเพลงสาธิตาแก้ว และตอนพระอินทร์ถามพระมาลัยถึงจุดประสงค์ที่ขึ้นมาบนสวรรค์

๕. พระเทพปริยัติวิธาน เทศน์เล่าเหตุการณ์ตอนพระมาลัยถามพระอินทร์เรื่องผลบุญของเทวดาที่มีบริวาร ๑๐,๐๐๐ และ ๒๐,๐๐๐

พระมหาทั้ง ๔ รูป สวดลำน้าพระมาลัยตอนพระมาลัยถามพระอินทร์เรื่องผลบุญของเทวดาที่มีบริวาร ๔๐,๐๐๐ เป็นทำนองกระถางน้อย

๖. พระเทพปริยัติวิธาน เทศน์เล่าเรื่องพระศรีอารียเสด็จลงมานมัสการพระเจ้าดีย์ จุฬามณีพร้อมด้วยเหล่าปวริช และเล่าว่าพระศรีอารียสนทนากับพระมาลัยเรื่องหนทางที่ทำให้ได้เกิดและไม่ได้เกิดในศาสนายุคพระศรีอารีย

พระมหาทั้ง ๔ รูป สวดพระมาลัยตอนพระศรีอารียกำลังเสด็จลงมานมัสการพระเจ้าดีย์ จุฬามณีเป็นทำนองเพลงกำปอ และตอนพระศรีอารียสนทนากับพระมาลัยถึงหนทางที่ทำให้ได้เกิดในศาสนาพระศรีอารีย

๗. พระเทพปริยัติวิธาน เทศน์สรุปเป็นภาษิตคำสอนว่า เรื่องนี้สอนให้ละเว้นบาป ทำบุญ อบรมจิต จากนั้นจึงชักชวนให้ผู้ที่มาฟังเทศน์หมั่นทำบุญกุศล

๓.๒ ลำดับการเทศน์และการสวดลำน้าแบบ ๒ ธรรมาสน์ การเทศน์ครั้งนี้ จัดขึ้นในวันสารทไทย ณ วัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี โดยที่พระเทพปริยัติวิธาน (เจ้าอาวาสวัดดาวดึงษาราม) เทศน์ในสำนวนของพระมาลัย พระครูนนทเขมกิจ (เจ้าอาวาสวัดพิศุทธอง จังหวัดนนทบุรี) เทศน์ในสำนวนของพระยายม พระอินทร์ และพระศรีอารียเมตไตรย และมีพระมหาสงการ คณิสสร, พระมหาบุญเกิด ปญญาปฐุณี, พระมหาอภิรักษ์ นิพัทธสนฺโต และพระมหาอาคม สมิตจิตฺโต (คณะพระสงฆ์ผู้สวดพระมาลัยแห่งวัดดาวดึงษาราม) เป็นผู้สวดลำน้า ลำดับการเทศน์และการสวดลำน้าแบบ ๒ ธรรมาสน์มีดังนี้

๑. พระครูนนทเขมกิจสวดนโม ๓ จบ

๒. พระครูนนทเขมกิจ กล่าวถึงมูลเหตุแห่งการทำบุญในวันสารทไทยว่าเป็นประเพณีที่ปฏิบัติเพื่อประกอบการบุญกุศล และอุทิศส่วนบุญนั้นให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว

๓. พระเทพปริยัติวิธาน เกริ่นนำเข้าเรื่องพระมาลัย ด้วยการบรรยายความถึงพระมาลัยว่าเป็นผู้มีอิทธิฤทธิ์เหมือนพระโมคคัลลาน์ และได้เสด็จลงสู่ยมโลกเพื่อโปรดสัตว์นรก

พระมหาทั้ง ๔ รูป สวดลำน้าพระมาลัยในภาคนรก เป็นทำนองเพลงมอญทำอิฐ และเพลงลาวต๋องต๋ริง ในตอนที่พรรณนาถึงผลกรรมของผู้ที่ตีปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ และพระสงฆ์ว่า จะต้องถูกงจักรพัดหัวได้รับความทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัส

๔. พระเทพปริยัติวิธาน เทศน์ทำนองธรรมวัตรพรรณนาถึงผลกรรมของผู้ชายที่มีเมีย น้อยกว่าจะต้องถูกงโทษให้ขึ้นต้นจั่วได้รับความทุกข์ทรมาน ผลกรรมของผู้กินเหล้าว่าจะถูกกรอกด้วยน้ำกระเททองแดง อีกทั้งยังเล่าเรื่องว่า เมื่อพระมาลัยลงไปโปรดสัตว์นรกก็ทำลายนรกจนหมดสิ้น และพระมาลัยก็เสด็จไปสนทนากับพระยายมราช

๕. พระครูนนทเขมกิจ กล่าวนำให้รู้ว่าท่านเทศน์ในสำนวนของพระยายม เมื่อรู้ความว่าพระมาลัยลงมาหา พระยายมจึงเสด็จออกไปพบกับพระมาลัย

๖. พระเทพปริยัติวิธานและพระครูนนทเชมกิจ เทศน์ปุจฉาวิสัชนากันเกี่ยวกับเรื่องสาเหตุที่พระยายมต้องลงโทษสัตว์นรก และถามถึงเทวทูต ๕ ประการซึ่งได้แก่ คนเกิด คนแก่ คนเจ็บ คนตาย และนักโทษ ในตอนนี้พระทั้ง ๒ รูปจะพยายามใช้ปฏิภาณไหวพริบในการถามการตอบ และแทรกบทตลกขบขันบ้างเล็กน้อย เมื่อเทศน์เชิงสนทนาจบพระเทพปริยัติวิธานก็กล่าวสรุปเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอีกครั้ง แล้วเกริ่นความถึงสัตว์นรกว่าได้รับสิ่งความผากระมาลัยไปบอกญาติพี่น้องของตนบนโลกมนุษย์

พระมหาทั้ง ๔ รูป สวดลำนำพระมาลัยตอนสัตว์นรกส่งความกับพระมาลัยเป็นทำนองเห่เปรต

๗. พระเทพปริยัติวิธาน เทศน์เล่าเหตุการณ์ตอนชายยากจนถวายนกไม้แก่พระมาลัย โดยพระมาลัยคิดว่าจะนำขึ้นไปมัสการพระเจดีย์จุฬามณีบนดาวดึงส์สวรรค์ และได้พบกับพระอินทร์

พระมหาทั้ง ๔ รูป สวดพระมาลัยตอนพระอินทร์พาบริวารลงมานมัสการพระเจดีย์จุฬามณีเป็นทำนองเพลงตาลิกาแก้ว และตอนพระมาลัยถามพระอินทร์ถึงผลบุญของเทพบุตรที่มีบริวารติดตามมาจำนวนแปดหมื่นเป็นทำนองกระถางน้อย

๘. พระเทพปริยัติวิธานและพระครูนนทเชมกิจ เทศน์ปุจฉาวิสัชนากันเกี่ยวกับการสร้างกุศลของพระอินทร์ นามของพระอินทร์ทั้ง ๗ และเรื่องราวต่าง ๆ ของพระอินทร์กับนางสุชาดา

พระมหาทั้ง ๔ รูป สวดลำนำพระมาลัยตอนพระศรีอารียกำลังเสด็จลงมานมัสการพระเจดีย์จุฬามณีเป็นทำนองเพลงกำปอ และตอนพระศรีอารียสนทนากับพระมาลัยถึงหนทางที่ทำให้ได้ไปเกิดในศาสนาพระศรีอารีย

๙. พระเทพปริยัติวิธานและพระครูนนทเชมกิจ เทศน์ปุจฉาวิสัชนากันเรื่องความสุขสบายในศาสนาพระศรีอารีย การทำบุญที่ทำให้ได้ไปเกิดในศาสนาพระศรีอารีย (ได้แก่การฟังเทศน์มหาชาติ บูชาภัณฑ์อย่างละพัน ทำบุญ และรักษาศีล) และสนทนากันเกี่ยวกับเรื่องบาปที่ทำให้ไม่ได้ไปเกิดในศาสนาพระศรีอารีย

๑๐. พระเทพปริยัติวิธาน เทศน์สรุปความเรื่องพระมาลัยว่ามีทั้งหมด ๔ ภาค ได้แก่ ภาคนรก ภาคมนุษย์ตอนชายยากจนถวายนกไม้ ภาคสวรรค์ตอนพระอินทร์ และภาคสวรรค์ตอนพระศรีอารีย โดยสาระในแต่ละภาคส่งสอนให้คนละเว้นจากบาป หมั่นทำบุญ และอบรมจิต

๑๑. พระเทพปริยัติวิธานให้พรแก่พุทธศาสนิกชนที่มาฟังเทศน์พระมาลัย

๑๒. พระภิกษุทุกรูปร่วมกันสวดบทกรวดน้ำ

จากลำดับขั้นของการเทศน์และการสวดลำน้าพระมาลัยทั้งแบบ ๑ ธรรมาสน์ และ ๒ ธรรมาสน์ที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า การสวดพระมาลัยมีส่วนช่วยในการดำเนินเรื่องต่อจากการเทศน์มาลัยสูตร และทำให้เกิดความหลากหลายในการนำเสนอเนื้อเรื่อง กล่าวคือ นอกจากผู้ฟังจะรับสาระซึ่งเป็นหลักคำสอนจากการฟังเทศน์แล้ว การเทศน์แบบแทรกการสวดลำน้ายังช่วยสร้างบรรยากาศที่ไม่ซ้ำซากจำเจ ทำให้ผู้ฟังไม่รู้ลึกลับ และได้รับความเพลิดเพลินจากการฟังทำนองสวดลำน้าพระมาลัยด้วย

เมื่อพิจารณาลักษณะเนื้อหาที่พระผู้เทศน์และผู้สวดลำน้าเลือกนำมาใช้ในการเทศน์แบบ ๑ ธรรมาสน์ และ ๒ ธรรมาสน์จะพบว่า การเทศน์แต่ละแบบมีกลวิธีในการนำเสนอและลำดับเนื้อเรื่องที่แตกต่างกัน กล่าวคือ การเทศน์แบบ ๑ ธรรมาสน์ พระผู้เทศน์จะเทศน์ดำเนินเรื่องเร็วกว่าการเทศน์แบบ ๒ ธรรมาสน์ ดังเช่นตอนกล่าวถึงนามเทวทูตทั้ง ๕ พระผู้เทศน์ได้เล่าเหตุการณ์ตอนนี้อย่างคร่าว ๆ อีกทั้งไม่กล่าวถึงเหตุการณ์ตอนการสร้างกุศลของพระอินทร์นามของพระอินทร์ทั้ง ๙ นาม และเรื่องราวต่าง ๆ ของพระอินทร์กับนางสุชาดาเหมือนกับการเทศน์แบบ ๒ ธรรมาสน์

นอกจากการเทศน์แบบ ๑ ธรรมาสน์จะดำเนินเรื่องเร็วแล้ว ยังใช้การสวดเป็นการดำเนินเรื่องมากกว่าการเทศน์แบบ ๒ ธรรมาสน์ ดังจะเห็นได้จากตอนกล่าวถึงเหตุการณ์ที่กระเทยชายถวายเป็นดอกบัว การเทศน์แบบ ๑ ธรรมาสน์จะใช้การสวดลำน้าเป็นการบรรยายเรื่อง แต่การเทศน์แบบ ๒ ธรรมาสน์พระผู้เทศน์ธรรมวัตรจะเป็นผู้เล่าเหตุการณ์แทนการสวด

ลักษณะความแตกต่างดังกล่าว พระมหาสงการ คณิสสุโร, พระมหาบุญเกิด ปญญาปฐุฑฒี พระมหาอภิรักษ์ นิพพุตสนโต นายชุม ธีราชัย และนายชุมพร นวลรัตน์ (สัมภาษณ์, ๑๗ มีนาคม ๒๕๔๖) ร่วมกันให้สัมภาษณ์ว่า “การจัดลำดับการเทศน์และการสวดพระมาลัยในแต่ละโอกาสจะแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับรูปแบบของการเทศน์ว่าจะเป็นแบบ ๑, ๒ หรือ ๓ ธรรมาสน์ นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่เจ้าภาพกำหนดให้อีกด้วย”

๓. โอกาสในการเทศน์มาลัยสูตร จากการสัมภาษณ์คณะพระผู้สวดพระมาลัย วัดดาวดึงษารามทำให้ทราบว่า ปัจจุบันไม่ค่อยมีการจัดเทศน์พระมาลัยมากเท่ากับการสวดพระมาลัย* แต่ทุกครั้งที่มีการเทศน์พระมาลัยไม่ว่าจะเป็นแบบ ๑ ธรรมาสน์ ๒ ธรรมาสน์ หรือ ๓ ธรรมาสน์ หลวงพ่อ (พระเทพปริยัติวิธาน) จะจัดให้มีการสวดพระมาลัยแทรกด้วย ซึ่งโอกาสที่

* ปัจจุบันคณะพระผู้สวดพระมาลัยยังได้รับนิมนต์ให้ไปสวดพระมาลัยในงานศพทั้งที่เป็นประเพณีไทย (สวดในวันเผาศพ) และประเพณีจีน (สวดในคืนก่อนวันงูเต็ก) อยู่เสมอ เมื่อได้รับนิมนต์แล้วเจ้าภาพจะเป็นผู้กำหนดเวลาในการสวด ถ้างานไหนเจ้าภาพให้เวลาน้อย คณะพระผู้สวดพระมาลัยจะเลือกสวดเฉพาะบท แต่ถ้างานไหนเจ้าภาพนิมนต์ให้สวดถึง ๓ วัน คณะพระผู้สวดพระมาลัยก็จะหาบทที่ไม่ซ้ำกันสวดให้ครบทุกทำนอง

จะมีการเทศน์พระมาลัยนั้น มักจะเป็นงานหรือพิธีใหญ่ ๆ ทั้งมงคลและอวมงคล เช่น การเทศน์ในวันพระใหญ่ งานวันสารทไทย และงานศพ เป็นต้น บางครั้งก็มีผู้นิมนต์ให้เทศน์เป็นกรณีพิเศษอย่างเช่น การเทศน์ในงานทำบุญวันคล้ายวันเกิดของหลวงพ่อบุญมี เมธางกูร^{*} ที่อภิธรรมมูลนิธิเป็นผู้จัดขึ้น

ส่วนทางด้านโอกาสของการเทศน์ในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นแบบ ๑ ธรรมมาสน์ ๒ ธรรมมาสน์ หรือ ๓ ธรรมมาสน์นั้น พบว่า ส่วนใหญ่ถ้ามีการจัดเทศน์พระมาลัยก็จะเป็นการเทศน์แบบ ๑ ธรรมมาสน์ โดยพระเทพปริยัติวิธานเป็นผู้เทศน์ การเทศน์แบบ ๒ และ ๓ ธรรมมาสน์นั้น นาน ๆ จะจัดครั้งหนึ่ง ถ้ามีการจัดเทศน์แบบ ๒ ธรรมมาสน์ในอดีตพระเทพปริยัติวิธานจะเทศน์คู่กับสมเด็จพระเจ้าอาวาสวัดพิบูลทองแทน แต่ปัจจุบันท่านมรณภาพไปแล้ว หลวงพ่อจึงเทศน์คู่กับพระครูนนทเกษมกิจ เจ้าอาวาสวัดพิบูลทองแทน และถ้าเป็นการเทศน์แบบ ๓ ธรรมมาสน์ในธรรมมาสน์ที่ ๓ จะเป็นพระครูนนทประภากร เจ้าอาวาสวัดพิบูลเงิน หรือพระครูอนุศาสนโสภณ เจ้าอาวาสวัดต้นสน จังหวัดอ่างทอง แล้วแต่จะตกลงกัน

จากที่กล่าวมาทั้งหมดในเรื่องของการเทศน์วรรณกรรมเรื่องมาลัยสูตร จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันนิยมนำมาใช้ร่วมกับวรรณกรรมเรื่องพระมาลัยกลอนสวด โดยการประสมประสานลักษณะเด่นของการเทศน์และการสวดเข้าด้วยกัน จึงเกิดเป็นประเพณีการเทศน์พระมาลัยแบบแทรกการสวดลำนำ รูปแบบการปรับใช้เช่นนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าเป็นการช่วยอนุรักษ์ประเพณีการเทศน์พระมาลัยซึ่งนับวันจะสูญหายไป อีกทั้งยังเป็นการสร้างสรรค์รูปแบบการดำเนินเรื่องให้มีความแปลกใหม่และน่าสนใจมากยิ่งขึ้น ฉะนั้นการฟังเทศน์พระมาลัยในปัจจุบัน นอกจากจะใช้เนื้อหาลำสวดเป็นเครื่องมือในการอบรมคุณธรรมแล้ว ยังเป็นการสร้างบรรยากาศของความสนุกสนานบันเทิงให้กับพุทธศาสนิกชนผู้มาร่วมงานได้อีกด้วย

หลักคำสอนที่ปรากฏในเรื่อง มาลัยสูตร

การที่วรรณกรรมเรื่องมาลัยสูตร นำแนวความคิดความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ และโลกพระศรีอารีย มาเป็นกุศโลบายสั่งสอนให้พุทธศาสนิกชนชาวไทยละเว้นจากความชั่ว ทำความดี (สร้างสมบุญบารมี) และอบรมจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์นั้น นับว่าเป็นการสอนธรรมในระดับโลกียธรรม เพราะการปฏิบัติธรรมในขั้นนี้ชีวิตของผู้ปฏิบัติยังเกี่ยวข้องกับการเวียนว่ายตายเกิด โดยมีจุดมุ่งหมายขั้นต้นที่ การมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในชาติปัจจุบัน จุดมุ่งหมายขั้นกลางที่ การได้

^{*} สามารถดูภาพบรรยากาศการเทศน์และการสวดพระมาลัยในงานทำบุญวันคล้ายวันเกิดของหลวงพ่อบุญมี เมธางกูร ได้ที่ภาคผนวก ค

เสวยผลความสุขอยู่บนสวรรค์ และจุดมุ่งหมายสูงสุดที่ การได้เกิดทันศาสนาพระศรีอารีย์ จึงแตกต่างไปจากธรรมในระดับโลกุตตรธรรม ที่สอนให้มนุษย์พบหลักสัจธรรมของชีวิต และ หลุดพ้นจากวัฏสงสารหรือการนิพพานนั่นเอง

หลักคำสอนที่เป็นพื้นฐานในการเกื้อหนุนให้พุทธศาสนิกชนชาวไทยบรรลุธรรมในระดับ โลกียะธรรมที่ปรากฏในเรื่องมัลลยสูตร มีดังนี้

๑. ทาน สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (๒๕๓๙, หน้า ๑๘๖ - ๑๘๗) อธิบายไว้ในสารานุกรมพระพุทธศาสนาว่า ทาน หมายถึง กิจที่ให้พัสดุสิ่งของด้วยกุศล เจตนา ด้วยคิดจะอนุเคราะห์ ทานจะแจกโดยประเภทในสาสนไวหารเป็น ๒ คือ อามิสทาน ๑ (เจตนาที่บริจาคสละให้ซึ่งพัสดุนั้น ๆ มีข้าว น้ำ ผ้าห่ม ผ้าห่ม เป็นต้น แก่ปฏิกาคห), ธรรมทาน ๑ (เจตนาความตริกที่คิดจะให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น มิได้มุ่งหมายต่ออามิสเป็นความคิดเกิดขึ้นใน จิต มีอัยยาศัยบริสุทธิ แสดงธรรมสั่งสอนให้ผู้อื่นรู้บุญบาป จนถึงแนะนำในทางพระนิพพาน)

วรรณกรรมเรื่องมัลลยสูตร เน้นสอนในเรื่องทานเป็นสำคัญ เพราะจากเนื้อเรื่องปรากฏ ตัวอย่างบุคคลมากมายที่ทำทานในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

กระต่ายชาย	ถวายดอกบัว ๘ ดอกแก่พระมัลลย
นายมาลาการ	ถวายดอกมะลิแก่พระพุทธเจ้า
นายจุลเสกสาฎก	ถวายผ้าห่มเพื่อบูชาธรรม
นายบุญ	ถวายไม้สีฟันและน้ำบ้วนปากแก่พระสารีบุตร
พระอินทร์	ถวายอาหารแก่พระภิกษุสงฆ์ ให้ทานแก่ผู้ยากจน และทำทาน ด้วยการให้ที่อยู่ สร้างศาลา สร้างสะพาน ฯลฯ
เทพบุตรองค์ที่ ๓	ถวายเข็มทองแก่พระสารีบุตร
เทพบุตรองค์ที่ ๔	ถวายอาหารแก่พระภิกษุสงฆ์
เทพบุตรองค์ที่ ๖	สร้างถนนหนทางถวายพระภิกษุสงฆ์
เทพธิดาองค์ที่ ๑	ถวายขนมเบี้องแก่พระภิกษุสงฆ์
เทพธิดาองค์ที่ ๒	สร้างวัดถวายพระสงฆ์
เทพธิดาองค์ที่ ๓	ถวายน้ำอ้อยแก่พระโมคคัลลาน์

การทำทานของบุคคลต่าง ๆ ข้างต้น ช่วยส่งผลให้ได้รับประโยชน์ความสุขในชาติ ปัจจุบัน ดังเช่นนายมาลาการ นายจุลเสกสาฎก และนายบุญ และส่งผลให้ได้เกิดบนสวรรค์ ดังเช่น พระอินทร์ และเทพบุตรเทพธิดาทั้งหลาย

ลักษณะของการให้ทานดังกล่าวเป็นการให้ทานวัตถุ^๑ โดยผู้ประพันธ์เน้นความสำคัญกับการทำทานต่อพระภิกษุสงฆ์มากที่สุด ทั้งนี้คนไทยเชื่อว่า การทำทานกับพระภิกษุสงฆ์จะได้บุญมาก อีกทั้งยังเป็นการช่วยธำรงศาสนาให้คงอยู่ต่อไป เพราะพระภิกษุสงฆ์ถือว่าเป็นผู้เผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตว่า การที่เนื้อหาของเรื่องกล่าวถึงการให้ทานของบุคคลต่าง ๆ รวมทั้งเทพบุตรเทพธิดาไว้มากมายนั้น อาจเพราะผู้ประพันธ์ต้องการใช้การกระทำของบุคคลเหล่านี้เป็นตัวอย่งในการชี้แจงและสอนให้ชาวพุทธรู้จักแบ่งปันเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นและมีจิตใจเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน อันจะนำมาซึ่งความสันติสุขในสังคม

๒. ศิล สังคม วรณิสสร (๒๕๑๘, หน้า ๒๓๓) อธิบายไว้ในหนังสือแนวทางดับทุกข์ว่า ศิล คือ ความดีอันยอดเยี่ยม เป็นคุณธรรมที่กีดกันจิตใจไม่ให้ทำลาย เบียดเบียนความคิดไม่ชอบ สกัดกั้นไม่ให้ประพฤติดีทางกาย วาจา ใจ ต่อตนเองและผู้อื่น การรักษาศิลเป็นการรักษากาย วาจา ใจ ให้ดีงามเป็นปกติอยู่เสมอ ศิลมีหลายประการได้แก่ ศิล ๕ ศิล ๘ ศิล ๑๐ และศิลป ๒๒๗ เป็นต้น

เนื้อหาของวรรณกรรมเรื่องมัลลยสูตร สอนให้พุทธศาสนิกชนชาวไทยรักษาศิล ๕ และศิลป ๘ โดยให้ความสำคัญกับการรักษาศิล ๕ มากกว่าศิลป ๘ เพราะมีการกล่าวถึงโทษของการละเว้นอย่างชัดเจนและเจาะจง ในขณะที่การกล่าวถึงศิลป ๘ เป็นเพียงการอ้างถึงอย่างไม่เน้น บรรยายรายละเอียดเหมือนกับศิลป ๕

การกล่าวถึงโทษของการละเว้นศิลป ๕ นั้น ผู้ประพันธ์ได้อ้างถึงพระดำรัสของพระศรีอาริย์ที่อธิบายให้พระมัลลยฟังเกี่ยวกับการกระทำที่ทำให้ไม่ได้เกิดในศาสนาของท่าน ดังความว่า

... แลคนที่ทำปาณาเป็นนิจ อทินนาทานเป็นนิจ กาเมสุมิจจาคารเป็นนิจ
คนกล่าวมุสา คนกินสุราเมรัยเป็นนิจ คนนิยตมิจจาคิฏฐิ คนที่กล่าวมานี้ ไม่ทัน
ศาสนาโยมแล้ว ผู้เป็นเจ้า ฯ...

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๒๖)

^๑ ทานวัตถุ เป็นเครื่องบริจาคแจกปันแก่ปฏิกูลาหให้เกิดความสุขสำราญกายสำราญใจ ซึ่งได้แก่ ข้าว ๑ น้ำ ๑ ของหอม ๑ เครื่องทา ๑ ที่นอน ๑ เหย้าเรือนโรงศาลาที่พัก ๑ เครื่องประทีป ๑ ผ้า ๑ ยวดยานของเป็นอุปการให้สำราญใจไป ๑ ดอกไม้ ๑ (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, ๒๕๓๙, หน้า ๑๘๗ - ๑๘๘)

นอกจากการละเว้นศีล ๕ จะเป็นเหตุที่ทำให้ไม่ได้เกิดในศาสนาพระศรีอารียะแล้ว
ยังเป็นปัจจัยที่ทำให้ต้องตกนรกอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากตอนพระยายมราชอธิบายให้พระมาลัย
ฟังถึงความผิดที่ทำให้ตกนรกขุมต่าง ๆ ดังความว่า

...ข้าแต่ผู้เป็นเจ้า คนกระทำปาณาติบาต ของเราไม่มีอายุ เมื่อเวลาตายคง
จะไปตกสัณฐานนรกไปทนทุกข์เวทนา ๕๐๐ ปีมีกำหนด กระทำอกุศลกรรมดลใจลงไป
ตกนรกไหม้ ในกาลสุตรกำหนดพันปีมีประมาณ กระทำกาเมศุมิจจารชานาน
๒,๐๐๐ ปี กล่าวมุสาวจีไม่มีจริง เจริญสูงส่งส่อเสียดสอพลอ กล่าววาจาโกหก ตาย
ต้องไปตกนรกนรกไหม้ ในโรฎกำหนด ๔,๐๐๐ ปี คนกินเหล้าเมาสุรา ต้องไปทรมาน
ในมหาโรฎ กำหนด ๘,๐๐๐ ปี...

(มาลัยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๐๕)

จากตัวอย่างข้างต้นเห็นได้ว่า ความผิดที่ทำให้ตกนรกในขุมสัณฐานนรก กาลสุตร โรฎ
มหาโรฎ ก็คือการฝ่าฝืนหรือละเว้นการปฏิบัติตามศีลตั้งแต่ข้อที่ ๑ - ๕ นั่นเอง
การที่วรรณกรรมเรื่องมาลัยสูตร มีเนื้อหาที่สอดแทรกหลักคำสอนในเรื่องการรักษาศีล
และกล่าวถึงโทษของคนที่ทำผิดศีล เป็นผลทำให้เมื่อพระภิกษุผู้รู้ชาววัดนำวรรณกรรมเรื่องนี้ไป
เทศน์ในที่ประชุมชน จะสามารถช่วยโน้มนำจิตใจให้พุทธศาสนิกชนคิดในทางดี อันก่อให้เกิดการ
กระทำดีตามมา ทั้งนี้เพราะศีลเป็นเครื่องควบคุมกาย วาจา และใจให้ประพฤติไปในทางที่ชอบ
ดังนั้นเมื่อทุกคนรักษาศีลก็จะไม่มีการเบียดเบียนกัน ทำให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

๓. รัตนะ ๓ หรือ พระรัตนตรัย สิริวัฒน คำวันสา (๒๕๒๙, หน้า ๔๒) อธิบาย
ไว้ในหนังสือ ปรัชญาพุทธศาสนาว่า รัตนตรัย แปลตามตัวว่า แก้ว ๓ ประการ ซึ่งประกอบไป
ด้วย พระพุทธเจ้า คือ องค์พระศาสดาผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ พระธรรม คือ คำสั่งสอนของ
พระพุทธเจ้า และพระสงฆ์ คือ หมู่พระสาวกของพระพุทธเจ้า

วรรณกรรมเรื่องมาลัยสูตร เสนอเนื้อหาที่สอดแทรกการสอนให้พุทธศาสนิกชนชาวไทย
ระลึกถึงพระรัตนตรัยในตอนที่พระมาลัยกล่าวถึงการสร้างกุศลของนายมาลาการ นายจุลเสกสาฎก
และนายบุญ ให้กระต่ายฟัง ดังความว่า

...นายมาลาการเป็นคนเก็บดอกมะลิ มาถวายพระเจ้าพิมพิสารทุก ๆ วัน
พระเจ้าพิมพิสารก็พระราชทานเงินวันละ ๔ กหาปณะบ้าง ๘ กหาปณะบ้าง ๑๖
กหาปณะบ้าง มาเมื่อวันหนึ่ง นายมาลาการพบสมเด็จพระพุทธเจ้าเข้าในท่ามกลาง
มรรคา นายมาลาการคิดว่าเราเกิดมาร้อยชาติพันชาติ จะได้พบพระพุทธเจ้าสักครั้ง

สักหน วันนี้เราจะทำกองการกุศลให้จงได้ พระมหากษัตริย์ท่านจะฆ่าเราให้ตายก็ตาม เกิด นายมาลาการก็น้อมนำดอกมะลิอันประเสริฐ เข้าไปถวายพระพุทธเจ้า...

...ยังจุเลสาฎกเป็นคนจนเข็ญใจ สองคนผิวเมียมมีผ้าห่มผืนเดียวผลัดกันห่ม วันหนึ่งจุเลสาฎกไปฟังธรรมเทศนา มีศรัทธาบังเกิด ก็เปลื้องผ้าห่มออกบูชาธรรม เทพดาภิขวนกันให้ร้องร้องสาธุการ สรรเสริญจุเลสาฎก มีผ้าห่มอยู่ผืนเดียว เปลื้องออกบูชาธรรมได้ ...

...ยังนายบุญเป็นคนจนเข็ญใจ อาศัยท่านผู้อื่นเลี้ยงชีวิต มาเมื่อวันหนึ่งไปรับจ้างท่านเศรษฐีไถนา พระธรรมเสนาสาธีบุตรเทียวโคจรบิณฑบาต พบภิกษุณายนบุญนำเอาเข้าไปส่งนายบุญ ภิกษุณายนบุญคิดว่า สามเณรจะตำว่าเราประการใดก็ตามเกิด เราจะเอาเข้านี้ไปใส่บาตรพระสาธีบุตรเสียให้จงได้ คิดแล้วภิกษุณายนบุญก็น้อมนำเข้าไปใส่บาตร พระธรรมเทศนาสาธีบุตร แล้วก็กลับมาบ้านหุงเข้าไปส่งนายบุญใหม่ พระธรรมเสนาสาธีบุตร ก็ดำเนินเลยไปสู่ที่นายบุญไถนา นายบุญนำเอาไม้สีฟันกับน้ำบัววนปากเข้าไปถวายพระสาธีบุตร ...

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๑๘๕ - ๑๘๖)

เมื่อพิจารณาตัวอย่างข้างต้นเห็นได้ว่า ผู้ประพันธ์ต้องการให้การกระทำของนายมาลาการ นายจุเลสาฎก และนายบุญ เป็นกุศโลบายสอนให้ผู้อ่านผู้ฟังวรรณกรรมเรื่องนี้ระลึกถึง เคารพ และศรัทธาในพระรัตนตรัย จึงกำหนดให้นายมาลาการทำบุญกับพระพุทธเจ้า นายจุเลสาฎกศรัทธาในพระธรรมที่ได้ฟัง และนายบุญทำบุญกับพระสาธีบุตร ซึ่งเป็นพระสาวกของพระพุทธเจ้า

จากหลักคำสอนในเรื่องทาน ศีล และรัตน ๓ ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นมีข้อสังเกตว่า วรรณกรรมเรื่องมัลลยสูตรเสนอเนื้อหาที่ระบุถึงการสร้างกุศลด้วยการบริจาคทาน รักษาศีล และระลึกถึงพระรัตนตรัยอยู่เสมอ ๆ ดังเช่น

ตัวอย่างที่ ๑ ตอนพระอินทร์บอกพระมาลัยถึงเหตุที่ทำให้เกิดเป็นพระอินทร์ ดังความว่า

...สัปบุรุษทั้งหลายได้ฟังแล้วอย่าลืมหอง จงนมัสการกำหนด จดจำไว้ในสันดาน อุตสาห์รักษาศีลบริจาคทานเป็นอาจิณ คงจะได้ขึ้นมาเป็นพระอินทร์ ปิ่นเจ้าฟ้าสุราลัย...

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๑๙๒)

ตัวอย่างที่ ๒ ตอนพระอินทร์เล่าให้พระมาลัยฟังเรื่องการทำบุญของนางฟ้าบวราเบียงหน้าพระศรีอารียะ ดังความว่า

...ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า นางฟ้าเบียงหน้าพระศรีอารียะ มีประมาณแสนโกฏิ เมื่ออยู่ในมนุษยโลก ได้รักษาศิล ๕ ศิล ๘ เป็นเนืองนิจ แล้วก็ตั้งจิตคิดสดับรรรมรำไป บูชาคุณพระรัตนตรัย เลือกเอาดอกไม้ที่ขาว ๆ เข้าที่ใส่บาตรก็สวมให้ขาว ๆ น้ำใจก็ขาวบริสุทธิ์สะอาด...

(มาลัยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๒๒)

ตัวอย่างที่ ๓ ตอนพระศรีอารียะฝากความกับพระมาลัยให้ไปบอกชาวชมพูทวีป

...ภนฺเต มาเลยฺย ข้าแต่พระอรหันต์มาลัย เมื่อพระผู้เป็นเจ้ากลับลงไปสู่มนุษย์โลก จงจดจำนำเอาถ้อยคำของโยมไป บอกเล่าแก่ชาวชมพู ให้รู้ทั่วกันว่า ผู้ใดจะใคร่ประสงค์พบโยมก็อย่าได้มีความประมาท ให้อุตส่าห์รักษาศิล บำเพ็ญทาน ภาวนาอย่าให้ขาดได้ ตั้งใจสดับรรรมเทศนา ...

(มาลัยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๒๒)

จากตัวอย่างสรุปได้ว่า ผู้ประพันธ์เรื่องมาลัยสูตรเน้นการแทรกหลักคำสอนเรื่องการให้ทาน การรักษาศิล และการระลึกถึงคุณพระรัตนตรัยเป็นสำคัญ และได้ชักชวนให้พุทธศาสนิกชนชาวไทยทำความดีด้วยวิธีดังกล่าว โดยการนำภาพความสุขสบายบนสวรรค์เมื่อได้เกิดเป็นพระอินทร์หรือนางฟ้ามาเป็นเครื่องชักจูงใจ อีกทั้งยังอ้างถึงพระดำรัสของพระศรีอารียะที่ตรัสสั่งให้รักษาศิล บริจาคทาน พังธรรมเทศนา ซึ่งมีผลทำให้พุทธศาสนิกชนชาวไทยเกิดความมุ่งมั่นที่จะทำความดีกันมากขึ้น

๔. ไตรลักษณ์ วคิน อินทสระ (๒๕๔๔, หน้า ๔๓) อธิบายไว้ในหนังสือ หลักธรรมอันเป็นหัวใจพระพุทธศาสนา ไว้ว่า ไตรลักษณ์ แปลว่า ลักษณะ ๓ ประการ บางทีเรียกสามัญญลักษณะ แปลว่า ลักษณะสามัญ หรือลักษณะทั่วไปของสิ่งทั้งหลาย กล่าวคือ สิ่งทั้งปวงที่เป็นสังขตธรรม (สิ่งที่มีปัจจัยปรุงแต่ง สิ่งที่เกิดขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัย) ย่อมตกอยู่ภายใต้กฎ ๓ ประการคือ อนิจจตา (ความไม่เที่ยง), ทุกขตา (ความเป็นทุกข์), อนัตตตา (ความไม่มีตัวตน)

ผู้ประพันธ์เรื่องมาลัยสูตร แทรกแนวความคิดเรื่องไตรลักษณ์เพื่อสอนให้พุทธศาสนิกชนพึงระลึกว่าสิ่งต่าง ๆ ทั้งหมดเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ในตอนที่พระยายมราชอธิบายเกี่ยวกับเรื่องเทวทูตทั้ง ๕ ให้พระมาลัยฟัง ดังความว่า

...ภนฺเต ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า โยมดักเตือนให้สติปัญญา พิจารณาเห็นใจ
 ในธรรมสังเวยว่า เมื่อเรายังเป็นทารก หมกมุดหมกคู้จะเหมือนอย่างนี้ เรายังเวียนว่าย
 ตายเกิด เอากำเนิดเกิดในวัฏสงสาร ยังไม่ถึงแก่พระนิพพาน ตราบใดก็คงจะเวียนว่าย
 ทนทุกขเวทนาอย่างนี้ ให้ปลงปัญญาพิจารณาว่า ชาตธมฺโมมุหิ ชาตี อนตฺตีโต เรายังมิ
 ได้ถึงแก่พระนิพพานกราบ^๑ใด ล่วงหลักไปไม่พ้นซึ่งภพชาติ เทวทูตคำรบ ๒ ได้เห็นคน
 แก่เฒ่าชรา เกสาหงอกพันหักแก้มตอบ ผิวหนังเหี่ยวแห้งหดหู่ ยู่เยียนทั้งสารพางค์
 ภายให้ปลงปัญญา พิจารณาเห็นว่าตัวเรา ก็คงแก่เฒ่าชราเหมือนผู้นี้เอง ให้บริกรรม
 ภาวนาว่า ชราธมฺโมมุหิ ชรี อนตฺตีโต เราหนีไม่พ้นซึ่งความชรา เป็นเหมือนกันทุกรูปทุก
 นาม ไม่ว่าตัวเราตัวเรา เทวทูตคำรบ ๓ เมื่อเห็นคนป่วยไข้ ได้ทุกข์เป็นโรคาพยาธิ
 บาดเจ็บต่าง ๆ ให้พิจารณาเห็นว่า เกิดมาเป็นรูปกาย คงมีความเจ็บป่วยไข้ ได้ทุกข์
 เหมือนกันทุกคน ให้พิจารณาว่า พยาธิธมฺโมมุหิ พยาธึ อนตฺตีโต เราท่านเหมือนกันทุก
 คน ล่วงหลักหนีไปไม่พ้นซึ่งโรคาพยาธิบาดเจ็บทั้งปวง เทวทูตคำรบ ๔ ได้เห็นคนติด
 ชื่อคาใช้กรวน^๒จำจอง ต้องตัดมือตัดเท้า เสียบหลวาททั้งเป็น ปลงลงให้เห็นว่ากรรม
 กระทำไว้ในชาติก่อนอย่างไร ก็คงจะติดตามตัวไป สนองให้หนีไปไม่พ้น เหมือนกันทุก
 คน คิดอย่างนี้ก็พึงบริกรรมภาวนาว่า กมฺมสฺสโกมุหิ กมฺมทายาโท กมฺมโยนิ
 กมฺมพฺนุทฺทํ กมฺมปติสฺสรณํ ยํ กมฺมํ กิริยสฺสามิ กลฺยาณํ วา ปาปํ วา ตสฺส ทายาโท
 ภวิสฺสสามิ ให้มันภาวนาอย่างนี้มีประโยชน์ เทวทูตคำรบ ๕ ได้เห็นคนตายเปื่อยเน่า
 น้ำเหลืองไหลทรุดโทรมทั่วทั้งกาย ให้ปลงธรรมสังเวยว่าเราท่านทั้งหลาย เกิดมาย่อม
 ถึงซึ่งความตายเหมือนกันทุกคน เมื่อยังเวียนวนทนทุกข์อยู่ในวัฏสงสาร หนีไปไม่พ้นซึ่ง
 ความทุกข์ ๔ ประการ คงจะติดตามล้าผลาญทุกวันไป คิดเห็นเช่นนี้ได้ให้ภาวนาว่า
 มรณธมฺโมมุหิ มรณอนตฺตีโต เราท่านทั้งหลาย หนีไปไม่พ้นซึ่งความตาย เมื่อผู้ใดมีสติ
 บอกออกได้ โยมก็ปล่อยให้ไปสวรรค์ เหมือนกันทุก ๆ คน นิมนต์พระผู้เป็นเจ้า
 จดจำนำเอาไปบอกเล่าชาวมนุษย์ แต่ตามได้เกิด ผู้เป็นเจ้า ฯ...

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๐๔)

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าผู้ประพันธ์สอนเรื่องไตรลักษณ์ผ่านเหตุการณ์
 ที่พระยายมราชกล่าวถึงนามเทวทูตทั้ง ๕ ซึ่งได้แก่ คนเกิด คนแก่ คนเจ็บ คนถูกจองจำ และ
 คนตาย ทั้งนี้มีจุดประสงค์ในการแสดงให้เห็นว่าเทวทูตทั้ง ๕ เหล่านี้เป็นปริศนาธรรมที่เตือนสติ

^๑ กราบ (ปาก) = ตราบ

^๒ กรวน (ปาก) = ตรวน

ให้พุทธศาสนิกชนระลึกถึงหลักสัจธรรมของชีวิตที่ว่า ทุกสิ่งทุกอย่างไม่เที่ยงแท้ เป็นทุกข์ และไม่มีตัวตน เพื่อจะได้ไม่ประมาทและหมั่นประกอบกรรมดี

๕. อริยมรรค (ทางอันประเสริฐ) เป็นทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ซึ่งประกอบไปด้วย สัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ), สัมมาสังกัปปะ (ความดำริชอบ), สัมมาวาจา (การพูดชอบ), สัมมากัมมันตะ (การกระทำชอบ), สัมมาอาชีวะ (การเลี้ยงชีพชอบ), สัมมาวายามะ (ความเพียรชอบ), สัมมาสติ (ความระลึกชอบ), สัมมาสมาธิ (ความตั้งใจมั่นชอบ)

วรรณกรรมเรื่องมัลลยสูตร ไม่เน้นการอธิบายให้เห็นถึงหลักคำสอนเรื่องอริยมรรคอย่างชัดเจน แต่สอดแทรกหลักคำสอนเรื่องนี้โดยสื่อผ่านทาง การประพาศปฏิบัติตนของพระมัลลย ดังความว่า

...เถร ตั้งมั่นในศีลชั้นที่ ๓ ประการ คือ สัมมาวาจา สัมมากัมมันโต สัมมาอาชีโว สัมมาวาจา กล่าววาจาอ่อนหวานชวนเพราะ เสนาะโสมนัสดับ สัมมากัมมันโต คิดกระทำแต่ความดีมีประโยชน์ เทียวโปรดสัตว์ให้พ้นจากวิญญูสงสาร สัมมาอาชีโว ประกอบการเลี้ยงชีพที่ไม่ผิดธรรม สมานชั้นที่ ๓ คือ สัมมาวายามะ เพียรพยายามในการกุศล สัมมาสติ มีสติพร้อมอยู่ในสันดานไม่พินเพื่อน เปื้อนปน ระคนไปในการบาป สัมมาสมาธิ ตั้งมั่นอยู่ในคุณพระรัตนไตร ๓ ประการ ไม่หวั่นไหว ปัญญาชั้นที่ ๒ นั่นคือ สัมมาทิฐิ เห็นไปในการชอบตามระบอบพระบาลี สัมมาสังกัปปะ มีความดำริจะยกตนให้พ้นภัย นี้แลเรียกว่าตั้งมั่นในชั้นที่ ๒ ประการ พระราชสมภารพึงดูยาวจริงหรือไม่ มหาบพิตร ...

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๑๘๘)

เหตุที่พระมัลลยปฏิบัติตนตามหลักอริยมรรคดังกล่าว มีผลทำให้พระมัลลยได้ดวงตาเห็นธรรม และสิ้นสุดการเวียนว่ายตายเกิดในวิญญูสงสารอีกต่อไป ดังความว่า

...เถโร พระอรหันต์มัลลย ทรมานกายเทียวโปรดสัตว์ หวังจะให้ออกจาก วิญญูสงสาร ครั้นถ้วนกำหนดพระชนมมาน พระผู้เป็นเจ้าก็ส่งลูเข้าสู่พระปริณิพพาน สิ้นชาติกันดาร ชรากันดาร มรณะกันดาร เป็นอวสานที่สุดชาติในราชภัย...

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๐๑)

การสอนเรื่องมรรคหรือแนวทางที่ทำให้ดับทุกข์ได้นั้น เป็นการสอนเพื่อให้บรรลุในระดับโลกุตตรธรรม ถ้าผู้ใดสามารถปฏิบัติได้ก็จะหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดดังเช่นพระมัลลย

เมื่อวรรณกรรมเรื่องมาลัยสูตร เน้นการสอนในระดับโลกียธรรม ฉะนั้นจึงไม่ปรากฏเนื้อหาที่สอนเรื่องมรรคโดยตรง แต่จะแทรกอยู่ในการปฏิบัติตนของพระมาลัยดังที่กล่าวมาแล้ว

จากหลักคำสอนเรื่องไตรลักษณ์และอริยมรรคสามารถสรุปได้ว่า แม้ผู้ประพันธ์เรื่องมาลัยสูตรจะเน้นการสอนให้พุทธศาสนิกชนชาวไทยทำดีในระดับโลกียธรรมด้วยการให้ทาน รักษาศีล และระลึกถึงพระรัตนตรัย แต่ก็ได้สอดแทรกคำสอนที่เป็นแนวทางของการปฏิบัติธรรมในระดับโลกุตระไว้ด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นการชี้แนะแนวทางให้พุทธศาสนิกชนชาวไทยทุกคนได้มีโอกาสพบกับสังขารแห่งชีวิตนั่นคือ การหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดนั่นเอง

ถ้าหากพิจารณาถึงหลักคำสอนต่าง ๆ ที่กล่าวถึงข้างต้นได้แก่ คำสอนเรื่องทาน คำสอนเรื่องศีล คำสอนเรื่องรัตนะ ๓ คำสอนเรื่องไตรลักษณ์ และคำสอนเรื่องอริยมรรคจะพบว่า หลักคำสอนต่าง ๆ เหล่านี้ได้มีอิทธิพลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนชาวไทยอย่างมาก โดยเฉพาะเรื่องทาน ศีล และรัตนะ ๓ คือ

คำสอนเรื่องทาน วรรณกรรมเรื่องมาลัยสูตรแทรกหลักคำสอนเรื่องทานด้วยการยกตัวอย่างพฤติกรรมของกระต่าย นายมาลาการ นายจุลเสกสาฎก นายบุญ ฯลฯ จึงมีส่วนช่วยเน้นย้ำความศรัทธาเรื่องการทำบุญทำทานให้ยังรากลึกอยู่ในจิตใจของพุทธศาสนิกชนชาวไทย และกลายเป็นวัตรปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน ดังเห็นได้จากในทุก ๆ เช้าหรือทุกวันพระจะมีพุทธศาสนิกชนจำนวนหนึ่งตื่นมาทำบุญตักบาตรเพื่อถวายเป็นปัจจัยทานในการดำรงชีวิตแด่พระภิกษุสงฆ์ และเมื่อถึงวันสำคัญทางศาสนาเช่น วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา เป็นต้น พุทธศาสนิกชนชาวไทยทุกภูมิภาคจะร่วมกันจัดงานทำบุญทำทานอย่างใหญ่โต หรือในกรณีที่บ้านใดมีความทุกข์ร้อนทางกายและใจ รู้สึกว่ามีตนเองมีชะตาชีวิตไม่ดี การถวายสังฆทานก็เป็นอีกหนทางหนึ่งที่พุทธศาสนิกชนเลือกปฏิบัติ เพราะเชื่อว่าจะช่วยผ่อนคลายความทุกข์นั้นได้ พฤติกรรมดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าพุทธศาสนิกชนให้ความสำคัญกับการทำบุญด้วยการให้ทานแด่พระภิกษุสงฆ์มาก นอกจากนี้พุทธศาสนิกชนชาวไทยยังเป็นผู้มีจิตใจเอื้อเฟื้อเมตตากรุณาต่อบุคคลที่ด้อยโอกาสหรือลำบากกว่าตน เมื่อพบเห็นผู้ใดเดือดร้อนก็ยื่นมือเข้าช่วยเหลือด้วยการให้เงินหรือวัตถุสิ่งของเพื่อบรรเทาความทุกข์ร้อนแก่เพื่อนมนุษย์ร่วมโลก ซึ่งพฤติกรรมเช่นนี้เกิดจากการปลูกฝังในเรื่องการให้ทานนั่นเอง

คำสอนเรื่องศีล การที่วรรณกรรมเรื่องมาลัยสูตรสอนให้พุทธศาสนิกชนรักษาศีลให้บริสุทธิ์ โดยอ้างว่าถ้าบุคคลใดละเมิดหรือละเว้นปฏิบัติจะทำให้ตกนรกต่าง ๆ นั้น ได้มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนชาวไทยคือ ทุกคนจะพยายามไม่ทำผิดศีลเพราะกลัวบาป แต่เนื่องจากศีลเป็นสิ่งที่รักษาให้บริสุทธิ์ได้ยาก พุทธศาสนิกชนชาวไทยจึงพยายามรักษาศีลให้

บริสุทธิ์โดยเฉพาะในโอกาสพิเศษต่าง ๆ เช่น วันพระ วันคล้ายวันเกิด วันที่ได้ทำบุญ และวันสำคัญต่าง ๆ ทางศาสนา เป็นต้น ซึ่งก็ยังถือปฏิบัติกันในปัจจุบัน

คำสอนเรื่องรัตนะ ๓ การที่ผู้ประพันธ์เรื่องมาลัยสูตรแทรกหลักคำสอนเรื่องนี้ไว้ เป็นเพราะต้องการใช้เนื้อหาของวรรณกรรมเป็นกุศโลบายสอนให้พุทธศาสนิกชนชาวไทยถือความกตัญญูเป็นที่ตั้ง ถ้าหากพิจารณาถึงการประพฤติปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันที่เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทย จะเห็นว่ามีแบบแผนการปฏิบัติหลายอย่างที่แฝงแนวความคิดเรื่องการสอนให้ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย เช่น การกราบพระ ๓ ครั้ง และการจุดธูป ๓ ดอก ซึ่งการกระทำดังกล่าวเป็นไปเพื่อให้พุทธศาสนิกชนชาวไทยระลึกถึงคุณของพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ฉะนั้นเมื่อพุทธศาสนิกชนชาวไทยฟังเรื่องมาลัยสูตรก็จะเป็นการย้ำเตือนให้มีความระลึกถึงคุณพระรัตนตรัยทุกครั้งที่กราบพระหรือจุดธูปบูชา

จากหลักคำสอนดังกล่าวข้างต้นล้วนเป็นสิ่งที่พุทธศาสนิกชนชาวไทยทุกคนได้รับการปลูกฝังให้ปฏิบัติอยู่เป็นประจำและปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

ความเชื่อที่ปรากฏในเรื่อง มาลัยสูตร

ธวัช ปุณณโก (๒๕๓๐, หน้า ๓๕๐) ได้อธิบายคำว่า “ความเชื่อ” ไว้ในบทความเรื่อง “ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน” ว่า ความเชื่อ คือ การยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์นั้น ๆ หรือสังคมมนุษย์นั้น ๆ แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้นไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความเกรงกลัว สิ่งเหล่านี้เรียกว่า ความเชื่อ

จากการศึกษาวรรณกรรมเรื่องมาลัยสูตร พบว่า เนื้อหาสาระของเรื่องได้สะท้อนให้เห็นถึงแนวความคิดความเชื่อของคนไทยชาวพุทธที่สืบเนื่องมาจากอิทธิพลทางพุทธศาสนาซึ่งได้แก่ ความเชื่อเรื่องกรรม ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ และความเชื่อเรื่องโลกพระศรีอารยเมตไตรย

๑. ความเชื่อเรื่องกรรม พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (๒๕๔๓, หน้า ๓) อธิบายไว้ในหนังสือ “พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม” ว่า กรรม หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา หรือการกระทำที่เป็นไปด้วยความตั้งใจ ฉะนั้นคำว่า กรรมจึงเป็นคำที่มีความหมายกลาง ๆ ไม่สื่อไปในทางดีหรือทางชั่วอย่างใดอย่างหนึ่ง พิน ดอกบัว (ม.ป.ป., หน้า ๔๗) อธิบายไว้ในรายงานการวิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับสังสารวัฏ : การเวียนว่ายตายเกิดในพระพุทธศาสนา” ว่า กรรมจะมีความหมายในทางดีหรือทางชั่วก็ขึ้นอยู่กับกระทำนั้น ๆ กล่าวคือ ถ้าทำดีเรียกว่า กุศลกรรม หรือ บุญกรรม แต่ถ้าทำชั่วก็เรียกว่า อกุศลกรรม หรือ บาปกรรม กรรมทำได้ ๓ ทางด้วยกัน คือ ทำทางกายเรียกว่ากายกรรม

ทำทางวาจาเรียกว่าวจีกรรม และทำทางใจเรียกว่ามโนกรรม เมื่อมีการกระทำหรือกรรมเกิดขึ้นเมื่อใด ก็ย่อมมีผลแห่งกรรม (วิบากกรรม) เกิดขึ้นเมื่อนั้น

วรรณกรรมเรื่องมาลัยสูตร ได้สะท้อนให้เห็นถึงแนวความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องกรรมในด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑.๑ เชื่อว่าสัตว์โลกย่อมเป็นไปตามผลแห่งกรรม ความเชื่อเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่ากรรมและผลแห่งกรรมมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน คือ ถ้าทำกรรมดีก็ได้ดี แต่ถ้าทำกรรมชั่วก็ได้ชั่ว ผู้ประพันธ์เรื่องมาลัยสูตร ได้แสดงออกถึงความเชื่อที่ว่าสัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม ด้วยการนำการกระทำของตัวละครต่าง ๆ มาแสดงเป็นตัวอย่างให้เห็นทั้งในส่วนที่เป็นกุศลกรรมและอกุศลกรรม พร้อมทั้งกล่าวถึงผลแห่งกรรมที่ตัวละครต่าง ๆ เหล่านั้นได้รับดังนี้

๑.๑.๑ การกระทำที่เป็นกุศลกรรม (บุญกรรม) วรรณกรรมเรื่องมาลัยสูตร ได้กล่าวถึงการกระทำของตัวละครและผลของการกระทำที่เป็นกุศลหรือเป็นบุญไว้มากมาย ได้แก่

ชื่อตัวละคร	การกระทำที่เป็นกุศลกรรม	ผลแห่งกรรม
นายมาลาการ	ถวายดอกมะลิแก่พระพุทธเจ้า	พระเจ้าพิมพิสารพระราชทานทรัพย์ให้
นายจุลเสฏฐาก	ฟังธรรมเทศนาแล้วถวายผ้าห่มเป็นเครื่องบูชาธรรม	พระเจ้าปเสนทิโกศลพระราชทานทรัพย์ให้
นายบุญและภรรยา	ถวายอาหารและไม้สีฟันแก่พระสารีบุตร	ดินที่นายบุญไถกลายเป็นทองคำ
เทพบุตรองค์ที่ ๑	ฟังธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้า	เกิดเป็นเทพบุตรอยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีวิมานทองสูง ๑๒ โยชน์ และมีนางฟ้าเป็นบริวาร ๑,๐๐๐ องค์
เทพบุตรองค์ที่ ๒	เปิดประตูให้พระภิกษุขณะบิณฑบาต	เกิดเป็นเทพบุตรอยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีวิมานทองสูง ๑๒ โยชน์ และมีนางฟ้าเป็นบริวาร ๑,๐๐๐ องค์
เทพบุตรองค์ที่ ๓	ถวายเข็มทองแก่พระสารีบุตร	เกิดเป็นเทพบุตรอยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีวิมานทองสูง ๑๒ โยชน์ และมีนางฟ้าเป็นบริวาร ๑,๐๐๐ องค์

* ตัวละครเหล่านี้เป็นตัวละครรองที่ไม่ได้มีบทบาทในการแสดงเหตุการณ์เพื่อดำเนินเรื่องราวที่สำคัญ แต่เป็นตัวละครที่แสดงบทบาทโดยผ่านคำบอกเล่าของตัวละครเอกในเรื่องซึ่งได้แก่ พระมาลัย พระอินทร์ และพระศรีอารียะ

ชื่อตัวละคร	การกระทำที่เป็นกุศลกรรม	ผลแห่งกรรม
เทพบุตรองค์ที่ ๔	ถวายอาหารแก่พระภิกษุ	เกิดเป็นเทพบุตรอยู่บนสวรรค์ชั้น ดาวดึงส์ มีวิมานทองสูง ๑๒ โยชน์ และมีนางฟ้าเป็นบริวาร ๑,๐๐๐ องค์
เทพบุตรองค์ที่ ๕	เลี้ยงดูและปรนนิบัติรับใช้มารดา	เกิดเป็นเทพบุตรอยู่บนสวรรค์ชั้น ดาวดึงส์ มีวิมานทองสูง ๑๒ โยชน์ และมีนางฟ้าเป็นบริวาร ๑,๐๐๐ องค์
เทพบุตรองค์ที่ ๖	ทำถนนหนทางเพื่อให้พระภิกษุ บิณฑบาตได้สะดวก	เกิดเป็นเทพบุตรอยู่บนสวรรค์ชั้น ดาวดึงส์ มีวิมานทองสูง ๑๒ โยชน์ และมีนางฟ้าเป็นบริวาร ๑,๐๐๐ องค์
เทพธิดาองค์ที่ ๑	ทำขนมเบี้องใส่บาตรพระภิกษุ	เกิดเป็นเทพธิดาอยู่บนสวรรค์ชั้น ดาวดึงส์ มีวิมานทองสูง ๑๒ โยชน์ และมีนางฟ้าเป็นบริวาร ๑,๐๐๐ องค์
เทพธิดาองค์ที่ ๒	สร้างวัดถวายพระสงฆ์	เกิดเป็นเทพธิดาอยู่บนสวรรค์ชั้น ดาวดึงส์ มีวิมานทองสูง ๒๐ โยชน์ มียอด ๗๐๐ ยอด และมีนางฟ้าเป็น บริวาร ๘ หมื่นองค์
เทพธิดาองค์ที่ ๓	เอาน้ำอ้อยไปใส่บาตรให้พระ โมคคัลลาน์	เกิดเป็นเทพธิดาอยู่บนสวรรค์ชั้น ดาวดึงส์ มีวิมานทองสูง ๑๒ โยชน์ และมีนางฟ้าเป็นบริวาร ๑,๐๐๐ องค์
เทพธิดาองค์ที่ ๔	นำดอกไม้ไปบูชาพระสฤงคารเจดีย์	เกิดเป็นเทพธิดาอยู่บนสวรรค์ชั้น ดาวดึงส์ มีวิมานทองสูง ๑๒ โยชน์ และมีนางฟ้าเป็นบริวาร ๑,๐๐๐ องค์
เทพธิดาองค์ที่ ๕	ถวายนมัสการพระพุทธเจ้า	เกิดเป็นเทพธิดาอยู่บนสวรรค์ชั้น ดาวดึงส์ มีวิมานทองสูง ๑๒ โยชน์ และมีนางฟ้าเป็นบริวาร ๑,๐๐๐ องค์
เทพธิดาองค์ที่ ๖	สร้างพระสฤงคารเจดีย์	เกิดเป็นเทพธิดาอยู่บนสวรรค์ชั้น ดาวดึงส์ มีวิมานทองสูง ๑๒ โยชน์ และมีนางฟ้าเป็นบริวาร ๑,๐๐๐ องค์

จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่า ผู้ประพันธ์มุ่งสื่อแนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องกรรมว่า ถ้าทำความดีย่อมได้รับผลตอบแทนดี ในด้านผลแห่งกรรมดีที่ตัวละครต่าง ๆ ในเรื่องได้รับนั้นมีอยู่ ๒ ประการคือ ๑. การได้รับความสุขสบายและมีทรัพย์สินสมบัติมากขึ้นในชาติปัจจุบัน และ ๒. การได้เกิดเป็นเทพบุตรเทพธิดาอยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ในชาติหน้า โดยผู้ประพันธ์เน้นการกระทำที่เป็นกุศลในลักษณะของการบริจาคทานเป็นสำคัญ ทั้งนี้เป็นเพราะว่าการทำทานเป็นการทำความดีขั้นต้นที่ง่ายกว่าการรักษาศีลและภาวนา ดังนั้นคนจึงนิยมสร้างกุศลผลบุญด้วยการให้ทาน (สันที อาบวรันท์, ๒๕๒๕, หน้า ๑๕๓ อ้างอิงจาก ปิ่น มุทุกันต์, ๒๕๐๖, หน้า ๕๐)

วัตถุดิบของตัวละครต่าง ๆ นำมาวิเคราะห์ให้เป็นทานนั้น ล้วนแต่เป็นอามิสทานทั้งสิ้น และนอกจากการให้ทานแล้ว การฟังธรรมเทศนา การมีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ และการปรนนิบัติรับใช้พระภิกษุสงฆ์ ก็เป็นการสร้างกุศลกรรมที่ให้ผลไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการทำทานด้วยเช่นกัน

๑.๑.๒ การกระทำที่เป็นอกุศลกรรม (บาปกรรม) เรื่องมัลลยสูตร กล่าวถึง การกระทำของตัวละครต่าง ๆ ที่เป็นอกุศลกรรม ดังนี้

ชื่อตัวละคร	การกระทำที่เป็นอกุศลกรรม	ผลแห่งกรรม
นันทมานพ	ข่มขืนนางอุบลวรรณาภิกษุณี	ถูกธรณีสูบทันทีและตกนรกเวจี
ลูกศิษย์ของพระมหากัสสปะ	ทำลายทรัพย์สินของวัด	เกิดเป็นอชฌัตเปรต
ลูกศิษย์ของพระมหากัสสปะ	เผาวัด	ตกนรกเวจี และเกิดเป็นเศรษฐี กฏปรต
พ่อครัวและข้าราชทูต	กินอาหารที่เตรียมไว้ทำบุญ ก่อนพระสงฆ์	ตกนรกและเกิดเป็นเปรต
กา	จิกกินข้าวที่ชาวบ้านเตรียมไว้ ใส่บาตร	เกิดเป็นกากเปรต
ลูกเศรษฐี	ไม่เชื่อฟังและทำร้ายมารดา	ตกนรกอุสุทธรน

จากการกระทำของตัวละครต่าง ๆ ที่เป็นอกุศลกรรมข้างต้น ผู้ประพันธ์ได้สื่อแนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องกรรมว่า ถ้ามนุษย์สร้างอกุศลกรรม ผลของกรรมชั่วก็ย่อมตอบสนองให้มนุษย์ประสบแต่ความพินาศ ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างการกระทำของตัวละครดังกล่าวซึ่งได้รับผลแห่งกรรมชั่วด้วยการตกนรกและการเกิดเป็นเปรตชนิดต่าง ๆ คือ อชฌัตเปรต (เปรตที่มีไฟเผาไหม้ร่างกาย) เศรษฐีกฏปรต (เปรตที่มีไม้ค้อนทุบหัว ๖๐ อัน) กากเปรต (เปรตที่มีหัวเป็นกาดัวเป็นเปรตและมีไฟเผาร่างกาย)

๑.๒ เชื่อว่ากรรมให้ผลตามกาลเวลาที่ต่างกัน สังคม วรรณิสร (๒๕๑๘, หน้า ๑๐๕ - ๑๐๗) อธิบายไว้ในหนังสือ แนวทางดับทุกข์ สรุปได้ว่า ในทางพุทธศาสนาเชื่อว่ากรรมให้ผลตามเวลาต่าง ๆ กันได้แก่ ทิฐุกรรมเวทนิยกรรม คือ กรรมส่งผลในชาติปัจจุบัน, อุปัชฌเวทนิยกรรม คือ กรรมส่งผลในชาติหน้า, อปรายเวทนิยกรรม คือ กรรมที่ส่งผลในชาติต่อ ๆ ไป และอโหสิกรรม คือ กรรมที่หมดโอกาสให้ผลแล้ว

ในเนื้อหาของวรรณกรรมเรื่องมัลลยสูตร สะท้อนแนวความเชื่อเรื่องกรรมให้ผลตามกาลเวลาที่ต่างกันใน ๒ ลักษณะคือ เชื่อว่ากรรมส่งผลในชาติปัจจุบัน และเชื่อว่ากรรมส่งผลในชาติหน้า

๑.๒.๑ เชื่อว่ากรรมส่งผลในชาติปัจจุบัน (ทิฐุกรรมเวทนิยกรรม) คือ ผลแห่งกรรมที่กระทำลงไปนั้นไม่ต้องรอรับในชาติหน้าหรือชาติไหน ๆ แต่เป็นกรรมที่ให้ผลทันตา ดังจะเห็นได้จากผลของกรรมดีที่นายมาลาการ นายจุลเสฏฐา และนายบุญได้รับ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ ๑ ผลกรรมที่นายมาลาการได้รับจากการถวายดอกมะลิเพื่อบูชาพระพุทธเจ้าคือ การได้รับพระราชทานทรัพย์สินสมบัติจากพระเจ้าพิมพิสาร

...นายมาลาการก็น้อมนำดอกมะลิอันประเสริฐ เข้าไปถวายพระพุทธเจ้า...
ผลทานแห่งนายมาลาการ เหตุอันนี้ก็ทราบถึงพระกรรมพระเจ้าพิมพิสาร ให้หาตัวนายมาลาการเข้ามาสู่ที่เฝ้า...พระเจ้าพิมพิสารก็ทรงพระดำริว่า นายมาลาการปลงชีวิตทำบุญ พระองค์ก็พระราชทานทรัพย์สินสมบัติพลสถาน บ้านเรือนให้ในวันนั้น ท่านเรียกว่า พุทธบูชาให้ผลในทิฐุกรรมเวทนิย...

(มัลลยสูตร ดุติภาคผนวก หน้า ๑๘๕-๑๘๖)

ตัวอย่างที่ ๒ ผลกรรมที่นายจุลเสฏฐาได้รับจากการเปลื้องผ้าห่มเพื่อบูชาธรรมคือการได้รับเงินทองข้าวของเสื้อผ้าและบ้านเรือน

...ยังจุลเสฏฐาเป็นคนจนเข็ญใจ สองคนผัวเมียมีผ้าห่มผืนเดียวผลัดกันห่ม วันหนึ่งจุลเสฏฐาไปฟังธรรมเทศนา มีศรัทธาบังเกิด ก็เปลื้องผ้าห่มออกบูชาธรรม ... เหตุนี้ก็ทราบไปถึงพระโสดาพระเจ้าปเสนทิโกศล ใช้ให้คนไปหาตัวจุลเสฏฐาเข้ามาสู่ที่เฝ้า พระองค์ก็พระราชทานเงินทองข้าวของเสื้อผ้า เสนาเหยาเรือนมากมายเหลือประมาณ อยู่สุขสำราญบานใจกราบเท่าสิ้นชีวิต เรียกกรรมบูชาให้ผลในทิฐุกรรมเวทนิย...

(มัลลยสูตร ดุติภาคผนวก หน้า ๑๘๖)

จากตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้นเห็นได้ว่า การกระทำของตัวละครดังกล่าวเป็นการกระทำที่ทำตามอัตสภาพของตน ซึ่งได้รับผลแห่งกรรมตอบแทนทวีคูณมากกว่าเก่าหลายเท่า ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า ผู้ประพันธ์ต้องการให้การกระทำของตัวละครเหล่านี้เป็นตัวอย่างในการชักจูงให้พุทธศาสนิกชนชาวไทยหมั่นทำความดี สร้างกุศล โดยนำความสุขสบายอันพึงเกิดในชาติปัจจุบันมาเป็นเครื่องชักจูงใจ

นอกจากเรื่องมาลัยสูตร จะกล่าวถึงผลของการกระทำดีที่ให้ผลในชาติปัจจุบันแล้วยังกล่าวถึงการกระทำชั่วที่ให้ผลตอบแทนอย่างทันตาเห็น นั่นคือ การกระทำของนันทมานพ ซึ่งข่มขืนนางอุบลวรรณ และการกระทำของลูกเศรษฐีที่ไม่เชื่อฟังและทำร้ายบิดามารดา การกระทำของตัวละครทั้งสองถือว่าเป็นอนันตริยกรรม คือ กรรมที่เป็นบาปหนัก ฉะนั้นผลของการกระทำที่พวกเขาได้รับจึงรวดเร็วและรุนแรง ซึ่งเห็นผลได้ในชาติปัจจุบัน ไม่ต้องรอตามสนองถึงชาติหน้านั้นคือ นันทมานพถูกรรณีสืบทั้งเป็นและตกนรกอเวจี ส่วนลูกเศรษฐีก็ไปติดเกาะอุสุทธนรกถูกงจักรพัดหัวทั้งเป็น

ตัวอย่างที่ ๑ นันทมานพข่มขืนนางอุบลวรรณจึงถูกรรณีสืบ ความว่า

...นันทมานพนี้ชอบนางอุบลวรรณ มาตั้งแต่ยังไม่ได้อายุ เมื่อนางมาบวชได้สำเร็จพระอรหันต์ นางก็ออกไปอยู่กุฏิในป่า มาวันหนึ่งนางไปบิณฑบาตสาย นันทมานพได้ที ก็เข้าไปลี้ซ่อนตัว หมอบตัวอยู่ใต้เตียง ครั้นภิกษุณีกลับมาแต่บิณฑบาต นันทมานพก็เข้าไปลี้ข่มเหงนางภิกษุณี เมื่อได้สมความปรารถนา นันทมานพก็กลับไป แต่พอลงจากกุฏิ เหยียบพื้นปฐพี พระรณีสืบเอาตัวไป ไข่ม้อยในมหาอเวจี...

(มาลัยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๒๗)

ตัวอย่างที่ ๒ ลูกเศรษฐีไม่เชื่อฟังและทำร้ายบิดามารดาทำให้ถูกงจักรพัดหัวทั้งเป็น ความว่า

...มีลูกเศรษฐีคนหนึ่ง พ่อตายตั้งแต่แม่ ลูกนั้นชื่อด้าน^{*}วันโกน ไม่รู้จักพ่อแม่ วันหนึ่งไปลาแม่ จะไปค้าสำเภากับเขา แม่ห้ามไม่ให้ไป ... ลูกมันโกรธขึ้นมา กลับตีเบาะมารดาล้มลง แล้วก็วิ่งหนีลงเรือไปได้ พอเรือแล่นไปได้สองวันสามวัน เรือนั้นก็ติด

* ชื่อด้าน = ต้อ

นั่งอยู่กลางทะเล พวกสำเภาเขาก็เอาลูกเศรษฐีนั้น ใส่ลงในเรือช่วงลอยไปเสียในทะเล แล้วสำเภาก็แล่นไปได้ เรือช่วงนั้นก็ลอยไปติดเกาะอุสุทธรณภ ลูกเศรษฐีก็เดินขึ้นไปได้ เห็นปรตงจักรตัดหัว เลือดไหลตามตัว ร้องให้ทนทุกขเวทนา ลูกเศรษฐีคนบาปหนา ตีดำพ่อแม่ แลเห็นงจักรเป็นดอกไม้ เลือดที่ไหลตามตัวนั้น เห็นเป็นเครื่องประดับ เสียงปรตร้องให้ฟังเป็นเสียงขับร้อง ของจักรบนหัวปรต ๆ ก็จับโยนมาให้ งจักรก็ มาติดอยู่บนหัวลูกเศรษฐี ๆ ก็ร้องให้ตกนรกทั้งเป็นนี้แล...

(มัลลยสูตร คุทีภาคผนวก หน้า ๒๒๙ - ๒๓๐)

ผลของกรรมชั่วที่ตอบสนองนั้นทรมานพและลูกเศรษฐีในชาติปัจจุบันนี้ ได้มีส่วนช่วย สร้างจิตสำนึกให้คนไทยชาวพุทธเกรงกลัวต่อการทำบาปได้เป็นอย่างดี เพราะได้เห็นตัวอย่างแห่ง กรรมที่ส่งผลอย่างรุนแรงและทันตาเห็นในชาติปัจจุบัน

๑.๒.๒ เชื่อว่ากรรมส่งผลในชาติหน้า (อุปัชฌายะนิยกรม) จากผลแห่งกุศล กรรมที่ทำให้ได้เกิดเป็นเทพบุตรเทพธิดาเสวยทิพย์สมบัติอยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์นั้น แสดงให้เห็น ถึงความเชื่อของคนไทยว่า กรรมสามารถส่งผลได้จนถึงชาติหน้า

วรรณกรรมเรื่องมัลลยสูตร สะท้อนให้เห็นแนวความเชื่อเรื่องกรรมส่งผลในชาติหน้า ๒ ลักษณะคือ กุศลกรรมที่ส่งผลในชาติหน้าในรูปของการได้เกิดใหม่เป็นเทพบุตรเทพธิดาบนสวรรค์ เพื่อเสวยทรัพย์สมบัติความสุข เช่น กุศลกรรมของเทพบุตร ๖ องค์ เทพธิดา ๖ องค์ และ อกุศลกรรมที่ส่งผลในชาติหน้าในรูปของการได้เกิดใหม่เป็นเปรตชนิดต่าง ๆ ทำให้ได้รับความทุกข์ ทรมานต่าง ๆ กัน เช่น ถ้าเกิดเป็นอัมตเปรตก็จะได้รับความทรมานจากไฟที่เผาไหม้ตัวอยู่เป็น นิจ เป็นต้น

ตัวอย่างที่ ๑ กุศลกรรมที่ส่งผลชาติหน้าในรูปของการได้เกิดใหม่เป็นเทพธิดาองค์ที่ ๒

...ภนฺเต มาเลยุย ข้าแต่พระอรหันต์มัลลย นางเทพธิดาองค์นี้ เมื่อยังเป็น มนุษย์ได้สร้างวัดวาอารามถวายพระสงฆ์ เมื่อตายก็รำลึกขึ้นมาได้ถึงกุศลที่ทำไว้ ก็ได้ ขึ้นมาเกิดบนสวรรค์ มีวิมานทองสูงเรืองรองสุกใสใหญ่สูงได้ ๒๐ โยชน์ มียอด ๙๐๐ ยอด ห้อยย้อยไปด้วยพรวนแลกระดิ่ง เสียงอึงคะนึง สนั่นไปในวิมาน มีบริวารแวดล้อม ๕ หมื่น ดาษดื่นไปในวิมานผู้เป็นเจ้าของ ฯ...

(มัลลยสูตร คุทีภาคผนวก หน้า ๒๒๒)

ตัวอย่างที่ ๒ อกุศลกรรมที่ส่งผลชาติหน้าในรูปของการเกิดใหม่เป็นกากเปรต

เมื่อครั้งนั้นชาวบ้านนิมนต์พระสงฆ์ไปนั่งอยู่ที่ศาลา ต่างคนต่างจัดแจงแต่ง
สำหรับจะเอาไปถวายพระสงฆ์ ไปนั่งอยู่ที่ศาลา คนผู้หนึ่งแบกกระบุงเดินเข้ามา
จะเอาไปใส่บาตร ยังมีกาดัวหนึ่ง บินพาดลงมา เกาะอยู่ที่ชายคา บินโฉบลงมา
จิกกินข้าวในกระบุง กินเข้าไป ๓ คำ เมื่อเวลากาดัวนั้นตาย ก็ไปเกิดเป็นกากเปรต
ยืนอยู่ที่ตีนเขาศิขณภูฏ หัวเป็นหัวกา ตัวเป็นตัวเปรต สูง ๓๐๐ เส้น ไฟไหม้อยู่เป็นนิ
ทนทุกขเวทนา อดเข้าอดน้ำอยู่ช้านานนักหนา ผู้เป็นเจ้าของ ฯ

(มาลัยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๒๘)

ฉะนั้นความเชื่อเรื่องกรรมส่งผลในชาติหน้าจึงมีความสัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องตายแล้ว
เกิดใหม่หรือชาตินี้ชาติหน้า ทั้งนี้เพราะกรรมเป็นตัวกำหนด แม้ว่าจะสิ้นลมหายใจในชาตินี้แล้วก็
จะต้องไปเกิดเพื่อใช้กรรมที่ตนก่อไว้ในชาติหน้าจนกว่าจะหมดกรรม เมื่อถึงเวลานั้นผลของกรรมก็
จะหยุดแสดงผล

๑.๓ เชื่อว่าเมื่อสร้างกุศลกรรมสิ่งใดแล้วให้อริฐานขอพร เพราะกุศลกรรม
ที่สร้างนั้นจะดลบันดาลให้ได้สมประสงค์ดังจิตปรารถนา ดังคำกล่าวของพระอินทร์ที่เล่าให้
พระมาลัยฟังเกี่ยวกับเรื่องบุพชาติของนางฟ้าที่เป็นบริวารพระศรีอารียเมตไตรย ความว่า

...๔/๑๒๙ ภาณุเต ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า นางฟ้าทั้งหลายนี้เมื่ออยู่ในมนุษย์

ได้รักษาศีลบริสุทธิ์บริจาดทาน ถวายจุตปัจจัยแก่ภิกษุสงฆ์ตามความปรารถนา บางพวก
ก็ถวายของที่เขียว ๆ บางพวกก็ถวายของที่แดง ๆ บางพวกก็ถวายของที่เหลือง ๆ ไม่เหมือน
กัน แล้วก็ตั้งความปรารถนา จะเป็นบริวารเบื้องซ้ายเบื้องขวา เบื้องหน้าเบื้องหลัง...

(มาลัยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๒๒ - ๒๒๓)

ความข้างต้นเห็นได้ว่า ชาติก่อนนางฟ้าเหล่านี้เกิดเป็นมนุษย์ได้ทำบุญด้วยสิ่งของสี
ต่าง ๆ และอธิษฐานขอให้ได้เป็นบริวารของพระศรีอารีย บัญกุศลจึงส่งผลตามแรงอธิษฐานใน
ชาติต่อมา คือ ได้เกิดเป็นนางฟ้าบริวารของพระศรีอารียสมมโลอาภรณ์สีต่าง ๆ ตามสีของสิ่งของ
ที่แต่ละคนได้ใช้ทำบุญสร้างกุศลเอาไว้

ปัจจุบันพุทธศาสนิกชนชาวไทยส่วนใหญ่ยังเชื่อเรื่องการตั้งจิตอธิษฐานขอพร เพราะ
ทุกครั้งที่ทำบุญหรือพบสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ก็มักจะยกมือขึ้นไหว้แล้วอธิษฐานขอพร เพื่อให้บุญและ

ความศรัทธานั้นส่งผลตามแรงอธิษฐานในชาติปัจจุบันหรือชาติหน้าแล้วแต่ความปรารถนาของแต่ละคน

จากความเชื่อเรื่องกรรมในด้านต่าง ๆ ทั้งหมดที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า ความเชื่อเรื่องกรรมมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิดกับความเชื่อเรื่องโลกนี้โลกหน้าและความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดอย่างมาก กล่าวคือ กรรมเป็นตัวกำหนดว่าจะได้รับผลอย่างไรและผลแห่งกรรมนั้นก็จะติดตามไปตลอด ดังเห็นได้จากการส่งผลของกรรม คือ ถ้าทำกุศลกรรมก็จะส่งผลให้เกิดเป็นเทพบุตรเทพธิดาอยู่บนสวรรค์ แต่ถ้าทำอกุศลกรรมก็จะส่งผลให้เกิดเป็นเปรตในนรก ฉะนั้นกรรมเป็นตัวสำคัญที่ทำให้มีการเวียนว่ายตายเกิดในภพชาติต่าง ๆ

สรุปได้ว่า วรรณกรรมเรื่องมาลัยสูตร สะท้อนให้เห็นความเชื่อของพุทธศาสนิกชนชาวไทยในเรื่องกรรมไว้อย่างชัดเจน และเมื่อพระผู้รู้ชาววัดนำวรรณกรรมเรื่องนี้ไปใช้เทศน์สั่งสอนพุทธศาสนิกชนในที่ประชุมชน ด้วยเนื้อหาสาระที่สะท้อนให้เห็นเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องกรรมกอปรกับความเชื่อส่วนบุคคลในเรื่องกรรม จึงมีส่วนช่วยให้คนในสังคมเพียรพยายามสร้างกุศล หมั่นทำความดี ละเว้นความชั่ว อันนำมาซึ่งความสงบสุขของสังคม

๒. ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ เป็นความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลมาจากพุทธศาสนาซึ่งสัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด โดยเชื่อนรกและสวรรค์เป็นภูมิสถานที่มีผู้มีความต่าง ๆ กันต้องไปอยู่ในอนาคตชาติ วรรณกรรมเรื่องมาลัยสูตร ได้สะท้อนให้เห็นว่า ผู้ประพันธ์ผู้เป็นตัวแทนของคนไทยชาวพุทธมีความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ฝังแน่นอยู่ในจิตใจ จึงสร้างสรรค์งานวรรณกรรมโดยใช้นรกและสวรรค์มาเป็นฉากสำคัญของการดำเนินเรื่อง

๒.๑ ความเชื่อเรื่องนรก ที่ปรากฏในเรื่องเป็นความเชื่อตามแนวความคิดว่า นรกเป็นดินแดนที่ผู้กระทำความบาปจะต้องไปเกิดเมื่อสิ้นลมหายใจจากชาติปัจจุบัน และจะต้องถูกลงโทษอย่างทรมานเพื่อชดใช้กรรมที่ได้กระทำไว้ เนื้อหาของเรื่องมาลัยสูตร ได้สะท้อนแนวความเชื่อของพุทธศาสนิกชนเกี่ยวกับนรกว่า นรกเป็นสถานที่อยู่ลึกลงไปใต้ดินมีทั้งหมด ๔๕๖ ชุม เป็นนรกใหญ่ ๘ ชุม ได้แก่ สัตยชีวนรก กาลสูตร สังฆาฏ ไรฐว มหาไรฐว ตาปน มหาตาปน และมหาอเวจี* นรกใหญ่ทั้ง ๘ ชุมนี้เป็นสถานที่ใช้ลงโทษบุคคลที่ทำบาปต่างกัน ดังความว่า

...๒/๑๖ ข้าแต่ผู้เป็นเจ้า คนกระทำความบาปนาติบาต ของเราไม่มีอาย เมื่อเวลาตายคงจะไปตกสัตยชีวนรกไปทนทุกข์เวทนา ๕๐๐ ปี มีกำหนด กระทำอทินนาทาน เลยลงไปตกหมกไหม้ ในกาลสูตรกำหนดพันปีมีประมาณ กระทำกาเมสุมิชฌาจารข้า

* บรรดานรกใหญ่ทั้ง ๘ ชุมนี้ได้เรียงตามลำดับจากการลงทัณฑ์สถานเบาลงไปถึงการลงทัณฑ์สถานหนัก โดยที่สัตยชีวนรกเป็นนรกที่อยู่ตื้นที่สุด ส่วนมหาอเวจีเป็นนรกที่อยู่ลึกที่สุด

นาน ๒,๐๐๐ ปี กล่าวมุสาวลีไม่มีจริง เจรจาสูงส่งเสียดยศพลอ กล่าววจาโกหก ตายต้องไปตกรนรกหมกไหม้ ในโรรวกำหนด ๔,๐๐๐ ปี คนกินเหล้าเมาสุรา ต้องไป ตกรนรกในมหาโรรว กำหนด ๘,๐๐๐ ปี เมื่อเป็นคนถือว่ามีอำนาจมาก ช่มเหล่งท่าน ผู้อื่นให้ความลำบาก เมื่อเวลาตายนายนิรยบาลผูกคอตลาก เลยลงไปในบ่อนรกตก ๑๖,๐๐๐ ปี เมื่อเป็นคนด่าตีบิดามารดา อุบัติมาอาจารย์ท่านผู้มีศีล ประมาทหมิ่นไม่ มีดี เวลาตายก็จรีลี ไปตกรมหาตูปนรก อายุยืนกึ่งกับ คนกระทำปัญจันตริยกรรม คือ ปิตุฆาต มาตุฆาต อรหันตฆาต โลหิตูปบาท สังฆเภทเป็นเหตุใหญ่ เมื่อเวลาตาย ก็ป้ายหน้ากรง ลงไปตกรในมหาอวิจันรใหญ่ มีอายุประมาณได้กับ ๑ นานนักถึงเพียง...

(มาลัยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๐๕)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า ผู้ประพันธ์นั้นแสดงให้เห็นถึงผลกรรมของคนที่ทำผิด ศีล ๕, คนที่ช่มเหล่งผู้อื่น, คนที่ตีดาผู้มีพระคุณ และคนที่กระทำอนันตริยกรรมเป็นสำคัญ ซึ่ง แต่ละบุคคลที่ทำบาปจะได้รับผลแห่งกรรมด้วยการตกรนรกในขุมที่แตกต่างกัน ตามความหนักเบา ของการกระทำนั้น ๆ คือ

คนที่ฆ่าสัตว์จะตกรนรกขุมสังขวิจันรเป็นเวลา ๕๐๐ ปี

คนที่ลักทรัพย์จะตกรนรกขุมกาลสูตรเป็นเวลา ๑,๐๐๐ ปี

คนที่ประทุษณิฆิตในกามจะตกรนรกเป็นเวลา ๒,๐๐๐ ปี (เนื้อหาของเรื่องไม่ระบุว่าเป็น นรกขุมใด)

คนที่กล่าววจาสูงส่งและโกหกจะตกรนรกขุมโรรวเป็นเวลา ๔,๐๐๐ ปี

คนที่ดื่มเหล้าเมาสุราจะตกรนรกขุมมหาโรรวเป็นเวลา ๘,๐๐๐ ปี

คนที่ช่มเหล่งเอารัดเอาเปรียบผู้อื่นจะตกรนรกเป็นเวลา ๑๖,๐๐๐ ปี (เนื้อหาของเรื่องไม่ ระบุว่าเป็นนรกขุมใด)

คนที่ตีดาบิดามารดา ครูบาอาจารย์ ผู้ทรงศีลจะตกรนรกมหาตูปนเป็นเวลากึ่งกับ

คนที่กระทำปัญจันตริยกรรม คือ กรรมอันหนัก ๕ ประการ ได้แก่ ฆ่าบิดา ฆ่า มารดา ฆ่าพระอรหันต์ กระทำร้ายพระพุทธเจ้าถึงห้อพระโลหิต และยุยงให้สงฆ์แตกความ สามัคคีกันจะตกรนรกขุมมหาอเวจีเป็นเวลา ๑ กับ

หากพิจารณาตัวอย่างข้อความในเรื่องมาลัยสูตร ฉบับล้านวนเทศน์ปุจฉาวิสัชนาที่ยก มาข้างต้นเทียบกับข้อความในเรื่องไตรภูมิ ดังความว่า

...อันว่ากระทำบาปด้วยตัวมี ๓ จำพวกนั้นฉันนี้ คือว่าฆ่าคนและฆ่าสัตว์อัน รู้งัดด้วยมือด้วยตีนตน อนึ่งคือว่าลักเอาสินทานอันทานมิได้ให้แก่ตนและเอาด้วยตีนมือ

ตน อึ้งคือทำชั่วด้วยเมียท่านผู้อื่น อันว่าบาปด้วยปากมี ๔ จำพวกนั้นฉันนี้ อึ้งคือว่ากล่าวด้วยคำมุสาวาทและส่อเสียดเอาทรัพย์สินของท่าน ๑ ...

(พระญาติไทย, ๒๕๑๕, หน้า ๑๓)

...ฝูงสัตว์อันเกิดในนรกอันชื่อว่าสังขีพนรกนั้นยืนได้ ๕๐๐ ปี และเป็นวัน ๑ คืน ๑ ในนรกได้ ๙ ล้านปีในเมืองมนุษย์นี้ ๕๐๐ ปี...ฝูงสัตว์อันเกิดในกาลสุดท้ายนรกนั้นยืนได้ ๑,๐๐๐ ปี ในนรกนั้น วัน ๑ คืน ๑ ในกาลสุดท้ายนรกนั้นได้ ๓๖,๐๐๐,๐๐๐ ปีในมนุษย์ ๑,๐๐๐...

(พระญาติไทย, ๒๕๑๕, หน้า ๑๕)

จากข้อความข้างต้น การกล่าวถึงเหตุของการกระทำที่ทำให้ตกนรกและระยะเวลาในการชดใช้กรรมในขุมนรกต่าง ๆ ที่ปรากฏในเรื่องมัลลยสูตรนั้น มีความคล้ายคลึงกับเนื้อหาของเรื่องไตรภูมิพระร่วงเป็นอย่างมาก แต่ในไตรภูมิพระร่วงไม่ได้เจาะจงให้เห็นว่าการกระทำแบบใดจะต้องตกนรกขุมไหน และใช้เวลานานเท่าไรเหมือนกับเรื่องมัลลยสูตร

ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า ผู้ประพันธ์เรื่องมัลลยสูตรได้รับอิทธิพลด้านความเชื่อเรื่องนรกมาจากเรื่องไตรภูมิพระร่วง โดยจับประเด็นสำคัญเรื่องของการกระทำที่ทำให้ตกนรกและระยะเวลาในการชดใช้กรรมมาเชื่อมโยงกัน เพื่อเจาะจงให้เห็นถึงเหตุของการกระทำและผลที่ได้รับอย่างชัดเจน

นอกจากความเชื่อว่าคนที่ทำบาปต่างกันจะตกนรกขุมต่างกันแล้ว พุทธศาสนิกชนชาวไทยยังเชื่อว่าคนที่ทำบาปเหมือนกันอาจใช้เวลาในการชดใช้กรรมในนรกต่างกัน ทั้งนี้พิจารณาจากเจตนาเป็นสำคัญ กล่าวคือ ถ้าไม่เจตนาทำบาปก็จะใช้เวลาในการชดใช้กรรมในนรกละเอียดกว่าผู้ที่มีเจตนา ดังความว่า

๒/๑๗ อ้อไม่ใช่อย่างนั้นดอก ผู้เป็นเจ้า เขากำหนดอายุสัตว์ในสังขีพนรกตกอยู่นานประมาณ ๕๐๐ ปี เป็นที่กำหนด ผู้ใดทำบาปน้อยก็ไปตกน้อย ไม่ถึง ๕๐๐ ปี ผู้ใดทำบาปมากก็ไปตกมาก ทนลำบากถึง ๕๐๐ ปี ตามบาลีท่านว่าไว้ ยกเอาความที่มุ่งหมายเจตนา พยายามมาเป็นใหญ่ ท่านว่าไว้อย่างนี้ ดอกผู้เป็นเจ้า ฯ

(มัลลยสูตร คุทีภาคผนวก หน้า ๒๐๕)

๒.๒ ความเชื่อเรื่องสวรรค์ วรรณกรรมเรื่องมัลลยสูตร ใช้สวรรค์ชั้นดาวดึงส์เป็นฉากสำคัญในการดำเนินเรื่อง จึงสามารถสื่อให้เห็นความเชื่อของคนไทยว่าสวรรค์มีจริง ความเชื่อเรื่องสวรรค์ที่ปรากฏเป็นความเชื่อบนรากฐานความคิดว่า สวรรค์เป็นสถานที่อยู่อาศัยของบรรดา

เทวดานางฟ้าทั้งหลาย และเป็นดินแดนแห่งความสุขสบาย เนื่องจากมีวิมานทำด้วยทอง และมี
บริวารคอยรับใช้อำนวยความสะดวกให้มากมาย ดังความว่า

...ครั้นสิ้นชีวิตจากเมืองคน ได้ไปเสวยผลในเมืองสวรรค์ มีวิมานทองสูง

๑๒ โยชน์ มีนางฟ้าเป็นยศบริวาร ๑,๐๐๐ ผู้เป็นเจ้า ...

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๒๑)

จากข้างต้นเห็นได้ว่า ผู้ที่ได้เกิดบนสวรรค์จะมีสมบัติเป็นวิมานทองและนางฟ้าเป็น
บริวาร โดยที่ความสูงของวิมานทองและจำนวนบริวารสามารถบ่งบอกถึงปริมาณของผลบุญที่เคย
ได้กระทำไว้ เทพบุตรเทพธิดาทั้งหลายบนสวรรค์จึงมีระดับฐานะต่างกันตามความมากน้อยของ
ผลบุญ ดังนั้นการสะสมบุญจึงเป็นเสมือนการฝากเงินไว้กับธนาคารคือ ยิ่งสะสมมากก็ยิ่งได้รับ
ผลแห่งความสุขมาก

การจะทำให้ได้เกิดบนสวรรค์เพื่อเสวยผลความสุขนั้นอยู่ที่การกระทำเป็นสำคัญ
กล่าวคือ คนไทยมีความเชื่อว่าผู้ที่สร้างกรรมดีจะได้เกิดเป็นเทวดาอยู่บนสวรรค์ และ
นอกจากจะทำความดีแล้ว คนไทยยังเชื่อว่าการกำหนดจิตนึกถึงบุญที่เคยกระทำก่อนสิ้นลม
หายใจ ผลบุญนั้นจะนำพาให้ไปเกิดบนสวรรค์ได้เช่นกัน ดังเห็นได้จากตอนพระอินทร์กล่าวถึง
บุพชาติของเทพบุตรเทพธิดารวม ๑๒ องค์ ในครั้งที่เกิดเป็นมนุษย์เมื่อใกล้สิ้นลมหายใจก็มีจิต
กระหวัดนึกถึงบุญกุศล ผลบุญนั้นได้ส่งผลให้เกิดเป็นเทพบุตรเทพธิดา มีบริวารเฝ้ารองอยู่บน
สวรรค์ ดังความว่า

...๔/๑๒๐ ข้าแต่ผู้เป็นเจ้า เทพบุตรองค์นี้เมื่อชาติก่อนเป็นกบอาศัยอยู่ในสระ
โบกขรณี เวลารวันหนึ่งได้ยินเสียงพระชินสีห์ ตรัสพระสัทธรรมเทศนา กบนั้นก็มีความ
ศรัทธาเลื่อมใสโสมนัส จิตกระหวัดในสำเนียงเสียงพระชินสีห์ กบก็มีความเปรมปรีดีเหลือ
ประมาณ นายโคบาลเดินมาเหยียบบลงกรงสี่ระกบ กบนั้นถึงแก่ความตาย น้ำจิต
มุ่งหมายในเสียงพระพุทธรเจ้า ได้ไปบังเกิดในดาวดึงส์สวรรค์ มีวิมานทองสูง ๑๒
โยชน์ มีนางฟ้าเป็นยศบริวาร ๑,๐๐๐ มีนามปรากฏชื่อว่า มณฑกเทพบุตร ผู้เป็นเจ้า ฯ

...๔/๑๒๒ ข้าแต่ผู้เป็นเจ้า เทพบุตรองค์นี้เมื่อยังอยู่ในมนุษยโลก เป็นคนจน
เจ็บใจ เขาใช้ให้ไปเปิดประตู รับพระภิกษุเข้าบิณฑบาตในเวลาเช้า บุรุษผู้นั้นเล่าก็มี
จิตเลื่อมใสไม่เกียจคร้านในกองการกุศล เมื่อตายก็รำลึกขึ้นมาได้ ถึงกองการกุศล
ที่ตนได้กระทำไว้ ได้ไปบังเกิดในสวรรค์ มีวิมานทองสูง ๑๒ โยชน์ มีบริวาร
๑,๐๐๐ พระผู้เป็นเจ้า ฯ...

(มัลลยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๒๐)

จากความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ตามที่กล่าวมา สรุปได้ว่า พุทธศาสนิกชนชาวไทยเชื่อว่า นรกเป็นสถานที่ที่มีแต่ความทุกข์ทรมาน ส่วนสวรรค์เป็นสถานที่ที่มีแต่ความสุขความสบาย ผู้ประพันธ์จึงกำหนดให้นรกและสวรรค์เป็นรูปธรรมของความชั่วและความดี การสร้างนามธรรม อย่างความชั่วและความดีให้เป็นรูปธรรมดังกล่าว ช่วยให้พุทธศาสนิกชนรู้สึกว่าการนรกและสวรรค์ เป็นสิ่งที่สามารถสัมผัสได้และมีอยู่จริง จึงมีผลต่อการแสดงออกทางพฤติกรรมคือ ไม่กล้าทำ ความชั่วเพราะกลัวว่าจะตกนรกและเพียรทำความดีเพราะคิดว่าจะได้ขึ้นสวรรค์

๓. ความเชื่อเรื่องศาสนาพระศรีอารีย ความเชื่อเรื่องนี้เป็นความเชื่อที่ฝังแน่นอยู่ในจิตใจของคนไทยชาวพุทธมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ดังจะเห็นได้จากข้อความที่กล่าวอ้างถึงพระ ศรีอารียเมตไตรย ซึ่งปรากฏอยู่บนศิลาจารึกหลักต่าง ๆ ในสมัยสุโขทัย ดังเช่น

ศิลาจารึกวัดศรีชุม เป็นจารึกหลักที่ ๒ มีข้อความกล่าวอ้างถึงศาสนาพระศรีอารียอยู่ในด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๘๘-๙๐ ว่า “พระมหาสามิศรีรัตนลังกาที่ป... ว.ง.แพร...เท่ายอด...อารย ไมตรี...ว.สมาธิคงตรงได้ตัน” (กรมศิลปากร, ๒๕๒๗, หน้า ๗๘-๗๙)

ศิลาจารึกวัดสระศักดิ์ เป็นจารึกหลักที่ ๙ ก. มีข้อความกล่าวอ้างถึงศาสนาพระศรีอารีย อยู่ในบรรทัดที่ ๓๔-๓๕ ว่า “นายสรศักดิ์ไว้ค่านับกับจารึกต่อสันกาลปาวสาน ตูข้าทั้งหลาย ขวนขวายทำในศาสนา จะปรารถนาทันศาสนาพระศรีอารียไมตรีโพธิสัตว์ทุกชาติ” (กรมศิลปากร, ๒๕๒๗, หน้า ๑๓๔)

ศิลาจารึกวัดเขากบ เป็นจารึกหลักที่ ๑๑ มีข้อความกล่าวอ้างถึงยุคพระศรีอารียอยู่ในด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๑๘๘-๒๐ ว่า “สร้างพระมหาธาตุเล็กศาสนาธรรมในพระมหานครสิงหล โสธ ฝนสลับข้าว ข้าวมาลูตนะวศรี เพื่อเลือกเอาคนผู้ดี...สิงหลทวีป รอดพระพุทธรศรีอารียไมตรี” (กรมศิลปากร, ๒๕๒๗, หน้า ๑๘๘)

จากเนื้อความที่ปรากฏบนศิลาจารึกหลักต่าง ๆ ดังกล่าว จะเห็นว่าศิลาจารึกวัดสระศักดิ์ และศิลาจารึกวัดเขากบปรากฏข้อความที่บ่งบอกถึงความปรารถนาเพื่อจะได้เกิดในศาสนา พระศรีอารีย ซึ่งแสดงว่าคนไทยชาวพุทธมีความเชื่อว่าศาสนาพระศรีอารียเป็นดินแดนแห่งความสุขสบายที่ทุกคนใฝ่ฝันอยากได้ไปอาศัยอยู่ในอนาคต

วรรณกรรมเรื่องมาลัยสูตร เป็นเรื่องที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาพระ ศรีอารียได้ชัดเจนมาก เพราะผู้ประพันธ์ใช้กลวิธีกำหนดให้พระศรีอารียเป็นตัวละครสำคัญตัวหนึ่งของเรื่อง และมีบทบาทในการเล่าถึงสภาพสังคมในศาสนาพระศรีอารีย ทำให้ผู้อ่านผู้ฟังเข้าใจว่า คำกล่าวเหล่านี้คือ พุทธดำรัสของท่านจริง ๆ และเชื่อว่าศาสนาพระศรีอารียเป็นสังคมที่สงบสุข มีแต่ความสุขสบาย

เนื้อหาของเรื่องมาลัยสูตร ฉบับสำนวนเทศน์ปุจฉาวิสัชนา แสดงให้เห็นถึงความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาพระศรีอารีย์ดังนี้

๓.๑ เชื่อว่าศาสนาพระศรีอารีย์จะอุบัติขึ้นหลังจากที่ศาสนาพระสมณโคตมมีอายุล่วงได้ ๕,๐๐๐ ปี ระหว่างช่วงต่อของศาสนาทั้งสองนี้จะเกิดกัลป์ขึ้น คือ เป็นยุคที่มนุษย์ส่วนใหญ่ปล่อยให้กิเลสตัณหาเข้าครอบงำจิตใจ จึงไม่มีความเคารพยำเกรงกัน และฆ่าฟันกันตายเป็นเบือ มนุษย์ที่มีชีวิตอยู่รอดก็คือ พวกที่หมั่นรักษาศีลเจริญภาวนา ดังความว่า

...๕/๓๑ ข้าแต่ผู้เป็นเจ้า โคตม พุทธสาสน ในเมื่อศาสนาพระสมณโคตม สัมมาสัมพุทธเจ้า ตั้งอยู่ถ้วน ๕,๐๐๐ วัสสาแล้ว ตั้งแต่นั้นไป สัตว์จะหนาไปด้วย อกุศล กามราคะล่วงเขตล่วงแดนกัน จะมีได้เคารพยำเกรงแก่กัน ที่ป่าน้ำอาลูกหหลาน ก็จะมีอยู่สมัครสังวาสเลี้ยงดูเป็นผิวเป็นเมียกัน ... ตสุมี กาล ในกาลนั้นเกิดมิลล์ญู ฆ่าฟันกันตายถึง ๗ วัน คนครั้งนั้นเห็นกันเข้าก็สำคัญว่าเนื้อว่าสุกร จับทอนไม้กลับ กลายเป็นหอกดาบ ฆ่าฟันกันตายกลาดเกลื่อนไปในชมพูทวีป ... คนทั้งหลายคราวนั้น ก็มีความเมตตาจิตต่อกัน ชักชวนกันรักษาศีลเจริญพร ด้วยอานาภาพแห่งศีลก็เร่าร้อน ขึ้นไปถึงเบื้องบน ฝนก็ตกลงมาถึง ๗ วัน ล้างซากอสุภทั้งหลาย ลอยไปสู่มหาสมุทร นที คนที่มีปัญญาเมตตาจิต คิดกันรักษาศีล อายุก็ยืนภิญโญขึ้นไปได้ ๑๐ ปี ลูกอายุ ๒๐ ปี หลานอายุ ๔๐ ปี ทวีปขึ้นไปถึงอสงไขย...

(มาลัยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๓๐)

๓.๒ เชื่อว่าศาสนาพระศรีอารีย์เป็นสังคมที่มีแต่ความอุดมสมบูรณ์เพราะมีสภาพภูมิอากาศ สภาพภูมิประเทศ และสภาพของความเป็นอยู่ที่ดี คือ

๓.๒.๑ สภาพดินฟ้าอากาศ วรรณกรรมเรื่องมาลัยสูตร ปรากฏเนื้อความที่แสดงให้เห็นถึงสภาพดินฟ้าอากาศของดินแดนในศาสนาพระศรีอารีย์ ความว่า

...คราวนั้นพื้นชมพูทวีปบริบูรณ์ด้วยโภชนาหาร ฝนก็ตกต้องตามฤดูกาล ฤดูแล้ง ๑๕ วันตก ฤดูลม ๑๐ วันตก ฤดูฝน ๕ วันตก เมื่อฝนตกนั้น ตกแต่เพียง คืบไปคืบรุ่ง ยังไซ(ม) แผ่นดินให้จำเริญ ชาวชมพูทวีปกับบริบูรณ์มากไปด้วยความสุข...

(มาลัยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๓๐)

ตัวอย่างข้อความข้างต้นทำให้เห็นว่า ดินแดนในศาสนาพระศรีอารีย์นั้นมีสภาพดินฟ้าอากาศดี ไม่แปรปรวน ฝนที่ตกก็มีความเหมาะสมในแต่ละฤดูคือ ฤดูแล้งฝนตก ๑๕ วัน ฤดูหนาวฝนตก ๑๐ วัน และฤดูฝนฝนตกเพียง ๕ วัน ฉะนั้นจึงทำให้ดินแดนแห่งนี้มีบรรยากาศที่

เย็นสบาย ไม่ร้อนหรือไม่หนาวมากเกินไป และเมื่อถึงฤดูฝนน้ำก็ไม่ท่วมเพราะมีฝนตกเพียงแค่ ๕ วัน ส่งผลให้มีพืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ และถ้าพิจารณาจากช่วงเวลาที่มีฝนตกก็เห็นว่า ผู้ประพันธ์สร้างให้ดินแดนของศาสนาพระศรีอารียมีฝนตกเฉพาะตอนกลางคืนเท่านั้น ซึ่งเป็นเวลาที่คนนอนหลับพักผ่อน จึงไม่ทำให้เดือดร้อนต่อการดำรงชีวิตในช่วงตอนกลางวันของชาวบ้าน

จากสภาพภูมิอากาศที่เกิดขึ้นในศาสนาพระศรีอารียนั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การกล่าวถึงสภาพภูมิอากาศเช่นนี้อาจเป็นเพราะสังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม ผู้ประพันธ์จึงมีแนวความคิดอยากให้ท้องถิ่นที่อยู่อาศัยมีสภาพดินฟ้าอากาศที่เอื้ออำนวยต่อการเพาะปลูก จึงสร้างให้ดินแดนของศาสนาพระศรีอารียเป็นดินแดนในอุดมคติที่มีสภาพดินฟ้าอากาศไม่แปรปรวน เพื่อความสะดวกสบายในการทำมาหาเลี้ยงชีพและการดำรงชีวิตประจำวัน

๓.๒.๒ สภาพภูมิประเทศ สภาพภูมิประเทศของสังคมในศาสนาพระศรีอารียนั้นมีแต่พื้นที่ที่เป็นที่ราบ อุดมสมบูรณ์ไปด้วยแม่น้ำลำคลองน้อยใหญ่ ระดับน้ำในแม่น้ำลำคลองก็ไม่ลึกมาก ดังความว่า

...ครั้นนั้นพื้นแผ่นดินก็ราบด้วยหน้ากองชัย แม่น้ำลำคลองน้อยคลองใหญ่ ก็ไหลขึ้นข้างหนึ่ง ไหลลงข้างหนึ่ง ไม่ลึกซึ่งเพียงกลางแจ้งกลางขา เต็มเปี่ยมขอบฝั่ง แต่พอกาไก่อ้อมลงกินได้ บ้านเรือนก็ไม่ห่างไกลกัน พอไก่อินถึง อนึ่งแก้วแหวนเงินทอง ผุดเนืองนองเกลื่อนกลาดไปทั่วแผ่นดินปฐพี ไม่มีใครจะแย่งชิงกัน...

(มัลลยสูตร ตอนที่ภาคผนวก หน้า ๒๓๐ - ๒๓๑)

จากข้อความข้างต้นทำให้เห็นแนวความคิดของผู้ประพันธ์ว่า ผู้ประพันธ์ต้องการให้มนุษย์และสัตว์บนโลกสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางน้ำได้อย่างเต็มที่และไม่เป็นอันตราย จึงกำหนดให้ระดับของน้ำไม่ลึกมาก อีกทั้งยังต้องการให้แผ่นดินอุดมสมบูรณ์ไปด้วยแร่รัตนชาติ จึงสร้างเรื่องให้มีแก้วแหวนเงินทองผุดขึ้นมาจากพื้นดิน

เมื่อพิจารณาลักษณะภูมิประเทศของสังคมในศาสนาพระศรีอารียดังกล่าวข้างต้นนั้น พบว่า มีส่วนคล้ายคลึงกับลักษณะภูมิประเทศของอุตรกुरुทวีปที่กล่าวไว้ในเรื่องไตรภูมิพระร่วง ดังความว่า

...แผ่นดินในอุตรกुरुทวีปนั้น ราบคาบเสมอกันงามนักหนา มิได้เป็นชุมเป็นรู บมิได้ลุ่มบมิได้ เทงอันว่าคนทั้งหลายอันอยู่ที่นั่น บ่หอนจะรู้มีความทุกข์ความโศกเลย ... แลน้ำนั้นใสเย็นสะอาดกินหวานเขาะทำนํ้านั้นดูงาม เทียรยอมเงินทองแลแก้ว สัตตพิตรัตนะไหลเรียงเพียงเสมอฝั่ง กากินบมิพักกัม...

(พระญาณลิไทย, ๒๕๑๕, หน้า ๙๑)

ตัวอย่างข้างต้นเห็นได้ว่า ทั้งศาสนาพระศรีอารีย์และอุตรกฤทวิปมีลักษณะภูมิประเทศ คล้ายคลึงกันคือ ผืนแผ่นดินเป็นพื้นที่ราบเรียบ ไม่มีหลุม ไม่มีบ่อ น้ำท่าก็อุดมสมบูรณ์ ไม่ลึก หรือตื้นเขินเกินไป ทำให้สิ่งมีชีวิตสามารถใช้ประโยชน์จากแม่น้ำลำคลองเหล่านั้นได้เต็มที่

๓.๒.๓ สภาพความเป็นอยู่ เนื่องจากสังคมศาสนาพระศรีอารีย์เป็นสังคมที่มีผืนแผ่นดินที่อุดมสมบูรณ์คือ มีพืชพันธุ์ธัญญาหารต่าง ๆ เมล็ดข้าวที่ตกลงพื้นดินก็จะสามารถแตก หน่อออกรวงได้ โดยไม่ต้องเพาะปลูก ครั้นเมื่อเมล็ดข้าวนั้นแก่ก็จะกลายเป็นข้าวสารได้เองไม่ต้อง นำมาขัดสี ดังข้อความว่า

...แต่ชั้นรากไม้ใบหญ้าเมื่อแก่ก็มีรสอร่อย ชาวชมพูทวีปไม่ต้องทำอะไรไถนา เมล็ดข้าวตกลงบนแผ่นดินก็งอกขึ้นเอง แตกหน่อตั้งกอออกรวง ครั้นสุกก็แตกออกเป็นข้าวสาร ไม่ต้องสีต้องขัด ผู้ใดปรารถนาเท่าใด ก็ไปขนเอามาตามความปรารถนาของตน ... คนครั้งนั้นล้วนแต่กินเครื่องทิพย์ จะปรารถนาสิ่งใดก็ไปเก็บเอาที่ต้น กามพฤกษ์...

(มัลลยสูตร คุทีภาคผนวก หน้า ๒๓๐ - ๒๓๑)

จากข้อความข้างต้นเห็นได้ว่า คนในสังคมไม่จำเป็นต้องดิ้นรนทำมาหาเลี้ยงชีพ ทำไรไถนาแต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะมีทรัพยากรอย่างเพียงพออุดมไปด้วยอาหารทิพย์ และเมื่อต้องการของสิ่งใดก็สามารถไปเก็บเอาจากต้นกามพฤกษ์ได้ ทำให้มีความสุขสบายทางกายเป็นอย่างยิ่ง

เมื่อพิจารณาสภาพความเป็นอยู่ในศาสนาพระศรีอารีย์ดังกล่าว จะพบว่า มีลักษณะ คล้ายคลึงกับสภาพความเป็นอยู่ที่ปรากฏในอุตรกฤทวิป ซึ่งกล่าวไว้ในเรื่องไตรภูมิพระร่วง ดังข้อความว่า

...สรรพสิ่งอันใดก็ดี เขาป้อนรู้ว่าของตนของท่าน ดูเสมอกันสิ้นทุกแห่ง แล เขาป้อนทำไรไถนา ค้าขายหลายสิ่ง ... แลในแผ่นดินอุตรกฤทวิป มีต้น กัลปพฤกษ์ต้นหนึ่ง ... ผู้ใดจะปรารถนาหาทุนทรัพย์สรรพเหตุอันใด ๆ ก็ดี ย่อมได้ สัมฤทธิ์ในต้นไม้นั้นทุกประการแล...

(พระญาติไทย, ๒๕๑๕, หน้า ๖๙, ๗๒)

กล่าวโดยสรุป ความเชื่อเรื่องศาสนาพระศรีอารียเป็นความเชื่อที่เกิดขึ้นจากความ ต้องการให้สังคมปัจจุบันเป็นสังคมที่พึงปรารถนา ผู้ประพันธ์จึงสร้างให้ศาสนาพระศรีอารียเป็น สังคมในอุดมคติ การสร้างภาพความสงบสุขของศาสนาเช่นนี้ได้ช่วยกระตุ้นให้คนกระทำความ ดี โดยกำหนดให้มีศาสนาพระศรีอารียเป็นจุดมุ่งหมาย ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การที่ผู้ประพันธ์ได้ กำหนดสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ขึ้นมา ก็เพราะต้องการใช้เป็นกุศโลบายให้คนในสังคมพากเพียรที่จะทำดี กันให้มาก ๆ เมื่อทุกคนทำความดี ไม่เบียดเบียนกันและกัน ในที่สุดโลกก็จะสงบสุข ซึ่งไม่ต้อง รอถึงศาสนาพระศรีอารียก็ได้

จากความเชื่อเรื่องกรรม นรกสวรรค์ และศาสนาพระศรีอารียดังกล่าว เป็นความเชื่อที่ ผังแน่นอยู่ในจิตใจของพุทธศาสนิกชนชาวไทยสมัยอดีต จนถึงปัจจุบันก็ยังคงเชื่อถือกันอยู่ ความเชื่อเหล่านี้ได้มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยอย่างมาก กล่าวคือ การที่เชื่อกันว่ากรรม นรก สวรรค์ และศาสนาพระศรีอารียมีจริง เมื่อจะตัดสินใจทำการสิ่งใดก็จะคิดไตร่ตรองก่อนว่า การกระทำนั้น ๆ ส่งผลต่อชีวิตของตนเองและผู้อื่นทั้งในปัจจุบันและอนาคตหรือไม่ อย่างไร ดังนั้นความเชื่อเหล่านี้จึงช่วยควบคุมจิตใจของพุทธศาสนิกชนให้พยายามคิดดี ทำดี และละอาย ใจต่อการประพฤติในทางชั่ว ทำให้เกิดพฤติกรรมการแสดงออกในทางสร้างสรรค์ เนื่องจากกลัว ว่าจะเป็นกรรมที่ติดตัวไป อันทำให้ได้รับความลำบากทั้งในปัจจุบัน อนาคต และชาติภพหน้า การที่เรื่องมาลัยสูตรนำเสนอเนื้อหาที่แทรกแนวความเชื่อเรื่องกรรม นรกสวรรค์ และ ศาสนาพระศรีอารียทำให้เมื่อมีการนำวรรณกรรมเรื่องนี้มาใช้เทศน์สั่งสอนพุทธศาสนิกชนใน โอกาสวันสำคัญต่าง ๆ ของทางศาสนาจะเป็นการช่วยย้ำความรู้สึกนึกคิดและความเชื่อเหล่านี้ให้ ผังแน่นลงในจิตใจลึกลงไป ฉะนั้นความเชื่อต่าง ๆ เหล่านี้จึงเป็นเสมือนกรอบทางสังคมที่ช่วย ควบคุมจิตใจให้เกรงกลัวและละอายต่อการทำบาป วรรณกรรมเรื่องมาลัยสูตรจึงมีส่วนร่วมในการ ควบคุมสังคมให้สงบสุข

อิทธิพลของเรื่อง มาลัยสูตร ต่อจิตรกรรม ประเพณีและพิธีกรรม

การที่เนื้อหาของวรรณกรรมเรื่องมาลัยสูตรกล่าวถึงบุญ บาป นรก สวรรค์ และศาสนา พระศรีอารีย ทำให้วรรณกรรมเรื่องนี้มีอิทธิพลต่อจิตใจของพุทธศาสนิกชนชาวไทยในสมัยอดีต อย่างมาก เป็นผลทำให้เกิดการแสดงออกทางสังคมในด้านการสร้างงานจิตรกรรม อีกทั้งยังเป็น บ่อเกิดของประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ของไทย ซึ่งยังคงปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

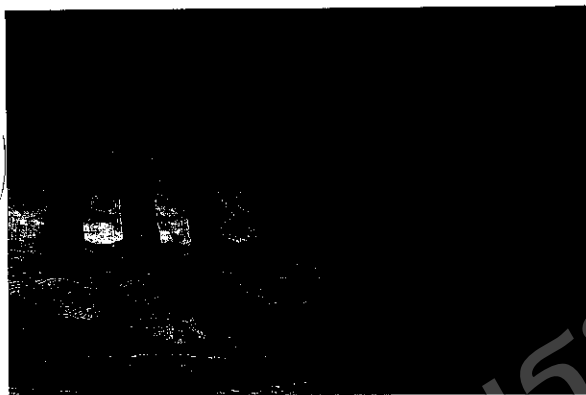
๑. จิตรกรรม คือ ศิลปกรรมสาขาหนึ่งที่มีลักษณะเป็นศิลปะแบบอุดมคติ ตัวภาพมี ขนาดเล็ก คุณค่าอยู่ที่รูปแบบอันได้สัดส่วนสวยงาม อารมณ์อันวิจิตร การตัดเส้นที่ละเอียดและ

ประณีต มีการจัดองค์ประกอบภาพอย่างมีระเบียบแบบแผน เป็นศิลปกรรมที่ช่างเขียนสร้างสรรค์ขึ้นโดยถ่ายทอดให้เกิดความเข้าใจเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา พระธรรมวินัย ปรัชญา วรรณกรรม และเหตุการณ์ต่าง ๆ รวมทั้งสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นในความคิด หรือมโนภาพ ซึ่งมีความหมายที่ละเอียดอ่อน (กรมศิลปากร, ๒๕๓๓, หน้า ๑) ฉะนั้นเรื่องราวที่ปรากฏบนภาพจิตรกรรมจึงมีส่วนช่วยน้อมนำให้พุทธศาสนิกชนประกอบกรรมดี ละเว้นกรรมชั่ว ซาบซึ้ง เลื่อมใสศรัทธาต่อองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้

ภาพจิตรกรรมฝาผนังตามวัดต่าง ๆ ที่พบในพระอุโบสถและพระวิหาร ส่วนใหญ่เป็นภาพที่แสดงเรื่องราวต่าง ๆ ทางศาสนาได้แก่เรื่อง พุทธประวัติ ชาดก ทศชาติ และมหาเวสสันดรชาดก เป็นต้น โดยธรรมเนียมของช่างไทยในการวาดภาพจิตรกรรมตกแต่งพระอุโบสถและพระวิหารนั้น ผนังหุ้มกลองด้านหน้าพระประธานจิตรกรนิยมนวาดเป็นภาพพุทธประวัติมารผจญ (ภาพมารผจญพระพุทธเจ้า แล้วมีพระแม่ธรณีบีบน้ำจากมวยผม) ส่วนผนังหุ้มกลองด้านหลังพระประธานนิยมนวาดภาพไตรภูมิ (สมชาติ มณีโชติ, ๒๕๒๙, หน้า ๓๒) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ภาพที่ ๑ ภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องพุทธประวัติตอนมารผจญที่วัดราชสิทธิารามรวมหาวิหาร

ภาพที่ ๒ ภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องไตรภูมิที่วัดจักรวรรดิราชาวาสวรมหาวิหาร

ภาพไตรภูมิประกอบด้วยเขาพระสุเมรุอยู่แกนกลาง มีปราสาทที่ประทับของพระอินทร์อยู่บนยอดเขา สองข้างเขาพระสุเมรุเป็นภูเขาเรียงสูงลดหลั่นลงมาจำนวน ๗ ลูก (เป็นอย่างนี้ทั้งสองข้าง) ภูเขาทั้ง ๗ คือ สัตตบริภันท์ที่เป็นเขารูปวงแหวนล้อมเขาพระสุเมรุ ระหว่างภูเขาแต่ละลูกคั่นด้วยแม่น้ำสีทันดร พ้นจากเขาสัตตบริภันท์แล้วจึงเป็นทวีปแดนมนุษย์โลก พ้นทวีปไปจะเป็นจักรวาลเหนือเขาสัตตบริภันท์และเขาพระสุเมรุเป็นภาพวิมานที่สถิตของพระพรหมเหนือขึ้นไปเป็นภาพหมู่เมฆวิมานพระอาทิตย์ พระจันทร์ อากาศ ได้เขาพระสุเมรุเป็นรูปปลาใหญ่หนุนอยู่ (ปลาทานนด) เหนือขึ้นไปเป็นแดนนิพพาน ส่วนใต้มนุษย์โลกเป็นแดนนรก

ในส่วนที่เป็นแดนนรกนั้น จิตรกรบางท่านได้วาดภาพพระมาลัยตอนโปรดสัตว์นรกแทรกไว้ด้วย คือ เป็นภาพพระเถระกำลังเหาะลอยลงไปนรก ดังจะเห็นได้จากภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถของวัดดุสิตาราม กรุงเทพมหานคร

ภาพที่ ๓ ภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องไตรภูมิตอนกล่าวถึงแดนนรกที่วัดดุสิตาราม

จากภาพดังกล่าวจึงเชื่อได้ว่า วรรณกรรมเรื่องพระมาลัยมีอิทธิพลต่อจิตสำนึกและแนวความคิดของจิตรกรได้ไม่น้อยไปกว่าเรื่องไตรภูมิ จึงแทรกภาพพระมาลัยเสด็จโปรดสัตว์นรกไว้เป็นส่วนหนึ่งของภาพไตรภูมิตอนกล่าวถึงแดนนรก

อย่างไรก็ตามจิตรกรไม่ได้นำเพียงแนวความคิดเรื่องพระมาลัยโปรดสัตว์นรกมาแทรกอยู่ในเรื่องไตรภูมิเท่านั้น แต่ได้นำแนวความคิดเรื่องพระมาลัยเสด็จนมัสการพระจุฬามณีมาแทรกไว้ด้วย ดังปรากฏบนภาพจิตรกรรมฝาผนังด้านหลังพระประธานที่วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร

ภาพที่ ๔ ภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องพระมาลัยตอนพระมาลัยสนทนากับพระอินทร์ที่วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร

จากภาพดังกล่าว จิตรกรเน้นภาพพระมาลัยตอนเสด็จขึ้นไปนมัสการพระเจดีย์จุฬามณีบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ได้สนทนากับพระอินทร์ และมีเทวดาล้อมรอบ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าจิตรกรได้ผสมผสานแนวความคิดของเรื่องไตรภูมิและพระมาลัยไว้ด้วยกัน คือ จิตรกรนำเรื่องจักรวาล (ได้แก่เขาพระสุเมรุ สัตตบริภณทศิรี ปลาอนนต เป็นต้น) ซึ่งเป็นแนวความคิดจากเรื่องไตรภูมิมาเป็นภาพประกอบ โดยกำหนดให้บนยอดเขาพระสุเมรุเป็นที่ตั้งของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ดังจะเห็นได้จากที่มีเจดีย์จุฬามณีประดิษฐานอยู่ และแสดงภาพเหตุการณ์ที่พระมาลัยสนทนากับ

พระอินทร์ ส่วนทางด้านล่างของฝาผนังที่กล่าวถึงแดนนรก ได้แสดงเรื่องราวตอนพระมาลัยโปรดสัตว์นรกไว้

ภาพที่ ๕ ภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องพระมาลัย ตอนพระมาลัยเสด็จโปรดสัตว์นรกที่วัด
ระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร

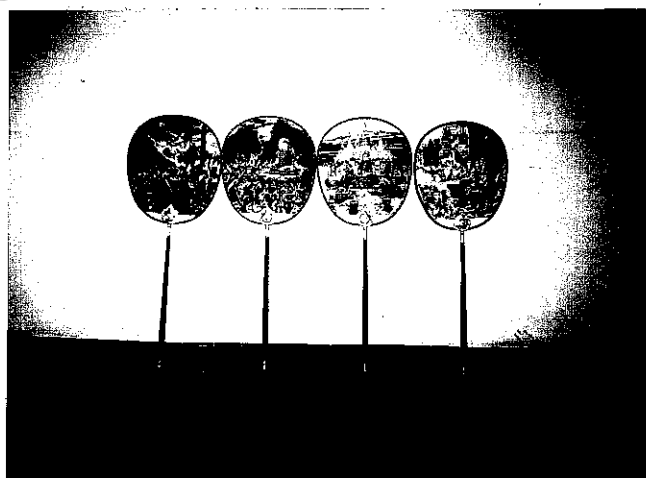
ดังนั้นภาพจิตรกรรมฝาผนังของวัดระฆังโฆสิตาราม จึงแสดงให้เห็นว่า วรรณกรรมเรื่องพระมาลัยได้เข้ามามีอิทธิพลแทนที่ไตรภูมิพระร่วง เพราะแบบแผนของจิตรกรรมไทยต้องวาดเฉพาะภาพไตรภูมิไว้หลังพระประธานเท่านั้น

นอกจากภาพจิตรกรรมฝาผนังด้านหลังพระประธานจะมีภาพพระมาลัยปรากฏแล้วตามผนังมุมอื่น ๆ ในพระอุโบสถหรือวิหาร ก็ยังปรากฏภาพพระมาลัยอีกด้วย ดังเช่น จิตรกรรมฝาผนังที่วัดหงส์รัตนาราม ตรงบริเวณมุมทั้ง ๔ ของพระอุโบสถ จิตรกรไทยวาดภาพนรกไว้ซึ่งมีอยู่มุมหนึ่งปรากฏภาพของพระมาลัยเสด็จโปรดสัตว์นรก ดังแสดงในภาพ

ภาพที่ ๖ ภาพจิตรกรรมฝาผนังบริเวณมุมนั่งทั้งสองข้างด้านหน้าพระประธานในพระอุโบสถ
ที่วัดหงส์รัตนาราม

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า นอกจากเรื่องไตรภูมิและชาดกต่าง ๆ แล้ว วรรณกรรมเรื่อง
พระมาลัย โดยเฉพาะฉบับที่เป็นสำนวนเทศน์ปฐกวีลีลาและฉบับกลอนสวดได้มีอิทธิพลต่อ
จิตใจของจิตรกรไทยอย่างมาก ทั้งนี้เพราะพระภิกษุผู้รู้ชาววัดในสมัยอดีตนิยมนำเรื่องมาลัยสูตร
มาเทศน์หรือสวดอ่านในที่ประชุมชน ก่อให้พุทธศาสนิกชนชาวไทยเกิดแรงศรัทธาในพระจริยาวัตร
อันงดงามของพระมาลัย จิตรกรจึงได้นำพลังแห่งความศรัทธานี้มาสร้างสรรค์เป็นผลงานศิลปะที่
ทรงคุณค่าเพื่อสืบทอดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของคนไทยต่อไป

ภาพที่ ๗ ตาลปัตรภาพพระมาลัย สมบัติของวัดดาวดึงษาราม

๒. ประเพณีและพิธีกรรม ประเพณีเกิดจากสภาพสังคม ธรรมชาติ ทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อของคนในสังคม ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้เกิดการกระทำที่คนในสังคมเข้าใจว่าจะช่วยตนพ้นทุกข์และได้รับความสุข การกระทำต่าง ๆ ก็คือ พิธีกรรม (สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์, ๒๕๓๖, หน้า ๑๘) ดังนั้นพิธีกรรมจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของประเพณี วรรณกรรมเรื่องมาลัยสูตร มีอิทธิพลต่อประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ดังนี้

๒.๑ การเทศน์มหาชาติ เนื่องจากวรรณกรรมเรื่องมาลัยสูตร มีเนื้อหาอ้างอิงถึงคำกล่าวของพระศรีอาริยมตไตรยเกี่ยวกับหนทางที่ทำให้มนุษย์โลกได้ไปเกิดในศาสนาของท่าน ดังความว่า

...บุคคลใดจะใคร่ประสงค์พบโยม ก็ให้อุตส่าห์รักษาศีลบริจาทน เจริญเมตตาภาวนา สดับฟังพระธรรมเทศนา พระมหาเวสสันดรชาดก ยกขึ้นเป็นคณา พันวันเดียวให้จบ บูชาด้วยรูปเทียนชวลา^๑ จัตรธงสิ่งละพัน ๆ แล้วก็อุตส่าห์นั่งตั้งใจฟัง โดยสังเขปพนบนอบ บุคคลผู้นั้นก็จะได้เกิดประสบพบโยม เมื่อโยมได้ตรัสเป็น พระสัมมาสัมพุทธเจ้า...

(มาลัยสูตร คุทีภาคผนวก หน้า ๒๒๕)

ฉะนั้นพุทธศาสนิกชนจึงมีความเชื่อว่า ผู้ที่ฟังเทศน์มหาชาติจบทั้ง ๑๓ กัณฑ์ภายในวันเดียว และบูชาด้วยดอกไม้ธูป เทียน จัตร ธง สิ่งละพัน จะทำให้เกิดพ้นศาสนาพระศรีอาริยมตไตรย ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้เกิดเป็นประเพณีการเทศน์มหาชาติขึ้น

ส่วนประเพณีการเทศน์มหาชาตินั้น ธวัช ปุณโณทก และคณะ (๒๕๔๕, หน้า ๘-๙) ได้อธิบายภาพรวมของประเพณี ไว้ในหนังสือโครงการสำรวจวรรณกรรมท้องถิ่นภาคตะวันออก ลำดับที่ ๑ มหาชาติชลบุรีว่า การเทศน์มหาชาติเป็นประเพณีที่สำคัญของทุกท้องถิ่น ชาวไทยจะจัดพิธีเทศน์มหาชาติกันประจำทุกปี และจัดเป็นพิธีใหญ่ไม่แพ้การทอดกฐิน การกำหนดเทศกาลมหาชาตินั้น แต่เดิมไม่ปรากฏว่ากำหนดมีกันในเดือนอะไร แต่เท่าที่ปรากฏตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ เป็นต้นมา การเทศน์มหาชาตินิยมจัดให้มีเมื่อเทศกาลออกพรรษาแล้ว คือ เริ่มตั้งแต่เดือน ๑๑ ข้างแรมจนถึงเดือน ๑๒ ครั้นสมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นต้นมา ทรงถือการเทศน์มหาชาติเป็นประเพณีสำหรับบ้านเมือง (คือจัดอยู่ในพิธีสิบสองเดือน) จึงทรงเลื่อนไปจัดให้มีในเดือนอ้าย ส่วนประเพณีการเทศน์มหาชาติสำหรับประชาชนทั่วไปนั้นมักจะกำหนดในฤดูแล้ง หลังออกพรรษาแล้วจนถึงเดือนห้า เพราะเป็นช่วงฤดูว่างงานจากการเก็บเกี่ยว

^๑ ชวลา (ใบ) = ตะเกียง

๒.๒ การเทศน์พระมาลัย* วรรณกรรมเรื่องมาลัยสูตร เป็นเรื่องที่มีอิทธิพลต่อการเทศน์ในรูปแบบปฐชาวิสัยชา โดยพระภิกษุสงฆ์จะใช้เทศน์สั่งสอนพุทธศาสนิกชนในโอกาสต่าง ๆ เช่น งานทำบุญวันสารทไทย งานทำบุญวันคล้ายวันเกิด และงานศพ เป็นต้น

ด้านวิธีการเทศน์นั้น สามารถเทศน์ได้ทั้งแบบ ๑ ธรรมมาสน์ ๒ ธรรมมาสน์ และ ๓ ธรรมมาสน์ คือ ถ้าเทศน์ ๑ ธรรมมาสน์ พระผู้เทศน์จะเป็นผู้เล่าเรื่องราวทั้งหมด, ถ้าเทศน์ ๒ ธรรมมาสน์ ก็จะมีพระเทศน์ ๒ รูป โดยรูปหนึ่งสวมบทบาทเป็นพระมาลัย และอีกรูปสวมบทบาทเป็นตัวละครที่เหลือทั้งหมด ซึ่งได้แก่ พระยายม กระต่าย พระอินทร์ และพระศรีอารียเมตไตรย แต่ถ้าเทศน์ ๓ ธรรมมาสน์ ก็จะมีพระผู้เทศน์ ๓ รูป โดยรูปหนึ่งสวมบทบาทเป็นพระมาลัย อีก ๒ รูปจะสวมบทบาทเป็นพระยายม กระต่าย พระอินทร์ หรือพระศรีอารียก็ได้ แล้วแต่ตกลงกัน โดยจะสวมบทบาทรูปละ ๒ บทบาท

ในการเทศน์แบบ ๒ และ ๓ ธรรมมาสน์นั้น พระผู้เทศน์แต่ละรูปจะให้ปฏิภาณไหวพริบส่วนตัวเพื่อโต้ตอบหรือซักถามให้คู่สนทนาอีกฝ่ายจนมุมหรือยอมจำนน ซึ่งสร้างความสนุกสนานเพลิดเพลินให้กับพุทธศาสนิกชนได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ในการเทศน์ยังได้สอดแทรกเรื่องเล่าหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เพื่อนำมาเป็นอุทาหรณ์ให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจหลักธรรมได้ดีขึ้น

ปัจจุบันความนิยมในการฟังเทศน์มาลัยสูตร ฉบับเทศน์ปฐชาวิสัยชา เริ่มเสื่อมหายไปทีละน้อย ดังที่พระเทพชลธารมุนี (สัมภาษณ์, ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๔๕) เจ้าอาวาสวัดเครือวัลย์ จังหวัดชลบุรี ได้สันนิษฐานถึงมูลเหตุของการเสื่อมความนิยมในการฟังเทศน์แบบปฐชาวิสัยชาว่า เมื่อประมาณ ๗๐ ปีก่อน การเทศน์แบบปฐชาวิสัยชานี้ชาวบ้านนิยมฟังกันมาก และเรื่องที่น่าสนใจเทศน์ก็มีอยู่หลายเรื่องแล้วแต่ชาวบ้านจะนิมนต์ให้เทศน์ พระมาลัยก็เป็นเรื่องหนึ่ง แต่ปัจจุบันไม่ค่อยพบการเทศน์แบบปฐชาวิสัยชาแล้ว ทั้งนี้เนื่องจากสภาพสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบันบีบบังคับให้ชาวบ้านต้องทำมาหาเลี้ยงชีพ และมีวิถีชีวิตเปลี่ยนไปจากเดิม จึงทำให้ห่างไกลจากวัด

นอกจากนี้พระนักเทศน์มาลัยที่มีชื่อเสียงและมีฝีปากในการเทศน์พระมาลัยได้ชราภาพหรือมรณภาพจนเกือบหมด ซึ่งในปัจจุบันเหลือเพียงไม่กี่รูปเช่น พระเทพปริยัติวิธาน เจ้าอาวาสวัดดาวดึงษาราม จังหวัดกรุงเทพมหานคร, พระครูนนทเชมกิจ เจ้าอาวาสวัดพิบูลทอง จังหวัดนนทบุรี, พระครูนนทประภากร เจ้าอาวาสวัดพิบูลเงิน เขตบางกรวย กรุงเทพมหานคร และ

* วรรณกรรมเรื่องพระมาลัยฉบับที่มีอิทธิพลต่อการเทศน์พระมาลัยในภาคเหนือได้แก่ มาลัยตันมาลัยปลายและภาคอีสานได้แก่ มาลัยหมื่นมาลัยแสน โดยทั้งเรื่องมาลัยตันมาลัยปลายและมาลัยหมื่นมาลัยแสนจะใช้เทศน์นำในงานเทศน์มหาชาติเพื่อบอกมูลเหตุของการฟังเทศน์มหาชาติ ซึ่งปัจจุบันก็ยังคงนำมาเทศน์อยู่ทุกปีที่มีการจัดงานเทศน์มหาชาติ

พระครูอนุศาสนโสภณ เจ้าอาวาสวัดต้นสน จังหวัดอ่างทอง เป็นต้น จึงอาจเป็นได้ว่าในอนาคต ประเพณีการฟังเทศน์พระมาลัยแบบปฐชาวิสัยนาจะถูกลบเลือนไปจากจิตใจของพุทธศาสนิกชน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า วรรณกรรมเรื่องมาลัยสูตรมีอิทธิพลโดยตรงต่อการเกิด ประเพณีการเทศน์มาลัยสูตร แบบปฐชาวิสัยนา เพราะผู้ประพันธ์สร้างสรรค์วรรณกรรมนี้ขึ้นมา โดยมีวัตถุประสงค์ให้พระภิกษุสงฆ์นำไปใช้เทศน์สั่งสอนคุณธรรมให้พุทธศาสนิกชนในโอกาสต่าง ๆ และเมื่อพิจารณาจากการแพร่กระจายของต้นฉบับจะพบว่า เรื่องมาลัยสูตรเป็นวรรณกรรมที่ พุทธศาสนิกชนชาวไทยนิยมฟังกันอย่างกว้างขวางในสมัยอดีต เพราะพบต้นฉบับคัมภีร์ใบลาน อักษรขอมมากมายในแถบภาคกลางและภาคตะวันออก จึงสะท้อนให้เห็นว่า ในอดีตการฟังเทศน์ มาลัยสูตรเป็นวิถีการดำเนินชีวิตส่วนหนึ่งของพุทธศาสนิกชนชาวไทย

๒.๓ การถือกรวยดอกไม้ เป็นประเพณีที่ปฏิบัติกันในงานศพ จากหนังสือ ประเพณีเนื่องในการตาย พระยาอนุมานราชธน (๒๕๓๙, หน้า ๒๕, ๔๘) อธิบายว่า เมื่อคนใด เจ็บหนักใกล้จะตายเต็มทีต้องจัดดอกไม้ธูปเทียนบรรจุกรวยใบตองให้ผู้นั้นพนมมือถือไว้เพื่อบูชา และระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย ครั้นผู้นั้นสิ้นลมหายใจขณะมดตราสังก็จะนำกรวยดอกไม้ธูปเทียน ใส่มือไว้ด้วย โดยมีจุดประสงค์ให้ผู้ตายนำกรวยดอกไม้ไปนมัสการพระเจดีย์จุฬามณีและ พระศรีอารียเมตไตรย

การถือกรวยดอกไม้ถือเป็นประเพณีที่กระทำกันทั่วไปทั้งพิธีของหลวงและพิธีสามัญชน โดยที่ในกรวยบรรจุด้วยดอกไม้ ๑ ดอก เทียน ๑ เล่ม บางแห่งก็ใส่หมากพลูหรือเมี่ยงด้วย นอกจากนี้ประเพณีของชาวไทยลื้อยังมีการให้ศพถือเรือที่ทำด้วยขี้ผึ้งพร้อมกับถือกรวยดอกไม้ด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ตายใช้เป็นยานพาหนะข้ามห้วงแห่งสงสารไปให้พ้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า เนื้อหาของวรรณกรรมเรื่องมาลัยสูตร มีส่วนในด้านการสร้างแนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องพระเจดีย์จุฬามณีและพระศรีอารียเมตไตรยให้กับพุทธศาสนิกชน^๑

^๑ เมี่ยงที่ใส่ในกรวยดอกไม้ทำด้วยใบชะพลูกับเกลือขยำให้เข้า

^๒ ความเชื่อเรื่องพระเจดีย์จุฬามณีและพระศรีอารียเมตไตรย นอกจากจะมีอิทธิพลต่อจิตใจของพุทธศาสนิกชนชาวไทยแล้ว ยังมีอิทธิพลต่อพุทธศาสนิกชนชาวกัมพูชาอีกด้วย คือ ครั้นสมเด็จพระศรีสวสดีพระเจ้าแผ่นดินแห่งกัมพูชา เมื่อพระองค์ใกล้จะสิ้นพระชนม์ ทรงประทับอยู่บนพระแท่นซึ่งเขียนรูปพระจุฬามณีเจดีย์ไว้บนเพดาน และตรงกลางด้านตะวันออกของพระแท่นแขวนพระพุทธรูปพระจุฬามณีเจดีย์ไว้ เพื่อพระองค์จะได้ทรงตั้งวิญญานเฉพาะไปยังสถานทีนั้น โดยมีอาจารย์สองคนนั่งอยู่ข้างพระแท่นคนละข้าง คอยสังเกตรูปพระวาโยต่าง ๆ และสวดพระธรรมถวาย ครั้นถึงลมพระภิกษุธรรมอันเป็นที่สุด อาจารย์ก็เอาทองกับกรวยหมากที่ใส่เทียนขี้ผึ้งคู่หนึ่ง รูปใหญ่ ๒ ดอก พลุ ๕ ใบ หมากสง ๕ ผล ถวายที่พระหัตถ์ทั้งสอง กรวยนี้สำหรับพระชีวิตนำไปนมัสการพระจุฬามณีบนสวรรค์ (อรอนงค์ พัดพาดี, ๒๕๒๒, หน้า ๑๐๗ อ้างอิงจาก กรมศิลปากร, ๒๕๑๕, หน้า ๕๗๔ - ๕๗๖)

จึงเป็นบ่อเกิดประเพณีการถือกรวยดอกไม้ ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่าการปฏิบัติประเพณีนี้มีลักษณะเป็นกุศโลบายคือ ต้องการให้ผู้ใกล้ตายมีจิตใจผ่องแผ้วเพื่อกำหนดจิตไปสู่สุคติภูมิ

๒.๔ การทำบุญกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล ประเพณีการทำบุญกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลนี้สืบเนื่องมาจากเหตุการณ์ตอนที่พระมาลัยเสด็จโปรดสัตว์นรก และสัตว์นรกทั้งหลายได้ฝากความถึงญาติมิตรให้บุคคลเหล่านั้นเร่งทำบุญแล้วอุทิศส่วนกุศลไปให้ ดังตัวอย่างความว่า

...เจ้าพระคุณโปรดด้วย ช่วยนำข่าวสารกระหม่อมฉัน ไปบอกแก่บิดามารดา ญาติกาโลหิตมิตรสหาย ขึ้นชื่อว่าการที่เป็นบาปหยาบคาย อย่างมุ่งหมายกระทำเลย ... ให้เขาชักชวนกันประพฤติแต่ความดี หมั่นรักษาศีลบริจจาคทาน สดับธรรมให้รำไป หนองเหนียวเอาคุณพระรัตนตรัยไว้เป็นที่พึ่ง แล้วให้หล่อหลั่งน้ำทักษิโณทก ให้ตกถึงกระหม่อมฉัน ให้เขาชักชวนกันหมั่นทำบุญตักบาตร อย่าให้ขาดได้ พระผู้เป็นเจ้าเร่ง จดจำนำเอาไป ชี้แจงแก่หมู่ญาติกระหม่อมฉันให้จงได้...

(มาลัยสูตร ดูที่ภาคผนวก หน้า ๑๘๑)

จากข้อความข้างต้น ทำให้คนไทยมีความเชื่อว่า หากทำบุญและอุทิศส่วนกุศลด้วยการหลั่งน้ำทักษิโณทก (การกรวดน้ำ) จะสามารถช่วยให้ผู้ตายพ้นจากความทุกข์ทรมานได้ ดังนั้นจึงถือเป็นแนวทางปฏิบัติทุกครั้งเมื่อทำบุญ คือ ต้องกรวดน้ำเพื่ออุทิศส่วนกุศลที่ได้กระทำแล้วนั้นให้แก่ผู้ที่ล่วงลับหรือเจ้ากรรมนายเวร เป็นต้น ซึ่งการปฏิบัติเช่นนี้ก็ยังคงปฏิบัติกันอยู่เป็นประจำในปัจจุบัน

นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตว่า การทำบุญที่สามารถอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายได้นั้น ไม่จำเป็นต้องเป็นการทำบุญตักบาตรเพียงอย่างเดียว การรักษาศีล พังธรรม หรือการกระทำดีทุกอย่าง ก็เป็นบุญที่สามารถอุทิศให้ผู้ตายได้เช่นกัน

จากที่กล่าวมาทั้งหมดในเรื่อง อิทธิพลของวรรณกรรมเรื่องมาลัยสูตร ต่อจิตกรรม ประเพณีและพิธีกรรม จะเห็นได้ว่า ด้วยอิทธิพลทางความเชื่อและความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนชาวไทยที่มีต่อวรรณกรรมเรื่องมาลัยสูตร มีผลต่อการแสดงออกทางพฤติกรรมซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการดำรงชีวิตของชาวพุทธ ทั้งยังก่อให้เกิดงานจิตรกรรมอันทรงคุณค่า และประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนปัจจุบัน สิ่งเหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นว่า วรรณกรรมเรื่องมาลัยสูตรมีความสำคัญกับวิถีการดำเนินชีวิตของชาวพุทธ เพราะประเพณีพิธีกรรมบางอย่างเช่น การกรวดน้ำ ได้เป็นส่วนหนึ่งในการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันที่คนไทยถือปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ